

LIETUVOS RESPUBLIKOS
SEIMAS

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO KANCELIARIJOS
INFORMACIJOS IR KOMUNIKACIJOS DEPARTAMENTO
TYRIMŲ SKYRIUS

Gedimino pr. 53, 01109 Vilnius Tel.: (0 5) 209 6170 / (0 5) 209 6185
El. p.: tyrimai@lrs.lt; info@lrs.lt; ikd@lrs.lt www.lrs.lt/info

Analitinė apžvalga
26/56

**Lietuvių diasporos grupės, jų poreikiai, galimos
grįžimo gyventi į Lietuvą motyvacijos bei perspektyvos**

Patarėja dr. Veronika Urbonaitė-Barkauskienė
Tel. (0 5) 209 6180, el. p. veronika.urbonaite@lrs.lt

Vyriausiasis specialistas Linas Stasys Šimašius
tel. +370 626 02120, el. p. linas.simasius@lrs.lt

Patarėjas dr. Juozapas Labokas
tel. (0 5) 209 6175, el. p. juozapas.labokas@lrs.lt

2026-04-15

Seimo kanceliarijos Informacijos ir komunikacijos departamento Tyrimų skyriaus parengti analitiniai ir informaciniai darbai skirti Seimo narių parlamentinei ir Seimo kanceliarijos veiklai. Šiuose darbuose pateikta informacija nėra oficiali Lietuvos Respublikos Seimo pozicija. Šį darbą atgaminti, išleisti, platinti, versti, perdirbti, viešai skelbti, išskyrus įstatymų nustatytas išimtis, galima tik gavus Seimo kanceliarijos leidimą. Visais atvejais naudojant šį darbą privaloma nurodyti šaltinį.

© Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarija, 2026

Turinys

Ižanga.....	3
1. Geografinis diasporos pasiskirstymas, demografinė ir profesinė struktūra.....	4
1. 1. Diasporos apimtis	4
1. 2. Regioninis diasporos pasiskirstymas	5
1. 3. Vidinės ištakos: regioninis emigracijos aspektas	8
1. 4. Demografinis diasporos profilis	9
1. 5. Profesinė diasporos struktūra.....	10
2. Socialinė diasporos įvairovė: skirtingos diasporos grupės, jų reemigracijos ketinimai bei poreikiai	13
2. 1. Socialinės diasporos grupės, pasižyminčios didžiausiu reemigracijos potencialu	13
2. 2. Potencialių reemigrantų reintegracijos poreikiai	15
3. Kultūrinė diasporos įvairovė: vertybiniai pokyčiai emigracijoje, jų poveikis reemigracijos ketinimams	16
3. 1. Lietuvių migracinės kultūros tyrimas	16
3. 2. Lietuvių emigrantų vertybinės nuostatos ir ketinimai grįžti iš emigracijos	17
3. 3. Grįžusių emigrantų vertybinės nuostatos ir tolimesni migracijos ketinimai	19
3. 4. Vertybiniai emigrantų pokyčiai priklausomai nuo migracijos tikslo valstybės.....	20
4. Emigracija ir ją skatinantys veiksniai.....	22
5. Grįžtamoji migracija ir ją skatinantys veiksniai.....	26
Diasporos tyrimų apibendrinimas ir praktinė nauda Lietuvos diasporos politikai.....	29

Ižanga

Lietuvos atvejis – viena ryškiausių emigracijos istorijų šiuolaikinėje Europoje. Nuo nepriklausomybės atkūrimo 1991 m. šalis neteko daugiau nei 800 tūkst. gyventojų, iš jų 416 tūkst. – dėl emigracijos, o vidinė migracija labiausiai palietė kaimo vietas ir periferiją. Absoliučiais skaičiais šios netektys (ne tik dėl emigracijos) prilygsta bendram Vilniaus ir Kauno gyventojų skaičiui. Vis dėlto dabartinė situacija nėra vien tik niūri. Nuo 2019 m. į šalį kasmet sugrįžta daugiau Lietuvos piliečių nei išvyksta, o 2024 m. tapo istoriniu lūžio tašku – sugrįžusiųjų skaičius pirmą kartą iš esmės dvigubai viršijo emigravusiųjų skaičių.

Šiame darbe analizuojami diasporos politikai aktualūs Lietuvos ir užsienio mokslininkų atlikti lietuvių diasporos tyrimai, apibendrinantys pagrindines emigracijos bei grįžtamosios migracijos tendencijas. Pirmojoje darbo dalyje apžvelgiamas lietuvių diasporos regioninis pasiskirstymas bei jos demografinė ir profesinė struktūra. Antrojoje šio darbo dalyje pristatomi moksliniai tyrimai, atskleidžiantys socialinę ir kultūrinę diasporos grupių įvairovę, vertybines emigrantų nuostatas bei skirtingų grupių poreikius svarstant reemigracijos galimybes. Trečiojoje darbo dalyje, siekiant atskleisti gilumines Lietuvos piliečių emigracijos ir grįžtamosios migracijos priežastis, pristatomi naujausi šių sričių moksliniai tyrimai.

Apibendrinant svarbiausias šio darbo išvalgas galima pasakyti, kad Lietuvos diaspora, siekianti daugiau nei 459 tūkst. emigrantų (ir milijonus asmenų, jei įskaitytume palikuonis), daugiausia susitelkusi Jungtinėje Karalystėje, Norvegijoje, Vokietijoje, Airijoje, Skandinavijos šalyse bei JAV. Demografiškai diasporoje dominuoja jauni (70 proc. 15–44 m. amžiaus), pastaruoju metu vyrai (73 proc.), vidutiniškai išsilavinę emigrantai, dirbantys statybose, paslaugų, gamybos sektoriuose. Jiems būdingas profesinis nuosmukis. 2024 m. emigrantų piniginės perlaidos į Lietuvą siekė 974 mln. EUR (1,2 proc. BVP). Grįžtančiųjų į Lietuvą gyventi iš emigracijos srautai išaugo po „Brexit“ ir COVID-19 pandemijos.

Emigracija iš Lietuvos keičia emigrantų vertybines nuostatas link individualizmo, kaip rodo lietuvių tyrimai JK, Norvegijoje, Airijoje, Vokietijoje ir JAV, kur dominuoja saugumo ir saviraiškos vertybės, pritaikytos prie priimančios šalies kultūros. Pavyzdžiui, JAV pabrėžiamas universalizmas ir geranoriškumas, o Norvegijoje – saugumas ir harmonija. Emigrantai, neketinantys grįžti, labiau vertina galios, pasiekimų, hedonizmo ir savikryptiškumo vertybes, išsiskirdami savarankiškumu, geranoriškumu bei universalizmu. Jiems mažiau aktualios vertybės – tradicijos ir dvasinis gyvenimas. Grįžusieji, neketinantys vėl emigruoti, aukščiau vertina pasiekimus, universalizmą ir geranoriškumą, bet bendrai jų vertybės artimesnės emigrantams nei sėsliesiems lietuviams. Lietuvoje likę gyventojai pirmenybę teikia saugumo, geranoriškumo ir stabilumo vertybėms.

Emigraciją labiausiai skatina ekonominiai veiksniai – žemas darbo užmokestis, darbo vietų trūkumas, geresnės sąlygos užsienyje. Svarbūs ir neekonominiai emigracijos veiksniai: šeimos priežastys, korupcija Lietuvoje, švietimas, socialinė aplinka, taip pat diskriminacija ir netolerancija. Negrįžtantys emigrantai šiems veiksniams priskiria didesnę svarbą, o tarp grįžusiųjų vėl emigruoti linkusių asmenų aktualūs atlyginimai, diskriminacija ir korupcija; šeiminės priežastys svarbesnės tiems, kurie lieka Lietuvoje. Lyčių ir amžiaus skirtumai rodo, kad vyresniems asmenims svarbūs ekonominiai motyvai, jaunesniems – gyvenimo kokybė, moterims – šeima.

Grįžimą į Lietuvą labiau lemia ne ekonominiai, o socialiniai ir emociniai veiksniai – šeimos ryšiai, nostalgija, kultūrinė aplinka, nors patrauklūs darbo pasiūlymai gali paskatinti reemigraciją. Reemigracija yra kompleksiškas reiškinys, priklausantis nuo gyvenimo ciklo, išsilavinimo, patirties ir sukauptų išteklių.

1. Geografinis diasporos pasiskirstymas, demografinė ir profesinė struktūra¹

1. 1. Diasporos apimtis

Tiksliai įvertinti Lietuvos diasporos dydį yra gana sudėtinga. Oficialioji Lietuvos statistika fiksuoja registruotą emigraciją ir imigraciją, tačiau dalis išvykimų lieka neregistruota, o užsienyje gyvenantys antrosios ar trečiosios kartos palikuonys į valstybės apskaitą paprastai neįtraukiami. Be to, priimančiosios šalys taiko skirtingus kriterijus, apibrėždamos asmenis „gimusius Lietuvoje“, taip pat skiriasi duomenų atnaujinimo dažnis ir prieinamų duomenų patikimumas apskritai. Dėl šių metodologinių iššūkių vienais atvejais gaunami sumažinti migracijos skaičiai, o kitais – nepagrįstai išpūsti lietuviškos kilmės asmenų rodikliai. Be to, palyginti diasporos skaičius sunku dėl nevienodo duomenų naujumo. Tačiau net ir atsižvelgiant į šias išlygas, turimi duomenys leidžia susidaryti gana išsamų ir pakankamai patikimą vaizdą.

Remiantis 2025 m. gruodį atnaujinta Prahos proceso (angl. *Prague Process*) šalies informacine suvestine (kuri, savo ruožtu, remiasi Jungtinių Tautų Ekonomikos ir socialinių reikalų departamento informacija), 2024 m. užsienyje gyveno daugiau nei 459 tūkst. lietuvių². Šis skaičius apima tik tuos asmenis, kurie iš Lietuvos emigravo patys. Pridėjus lietuvių kilmės asmenis – bendruomenes, susiformavusias ankstesnių emigracijos bangų metu, – apskaičiuota, kad pasaulinė diaspora siekia milijonus.

Pasaulio lietuvių bendruomenės pirmininkės Dalios Henkės vertinimu, vien užsienyje gimusių emigrantų vaikų skaičius gali viršyti 300 tūkst.³ Lietuvos nacionalinės statistikos ir migracijos institucijos patvirtina, kad nuo 2004 m. iš šalies išvyko daugiau nei 846 tūkst. gyventojų, o per tą patį laikotarpį iš užsienio atvyko 635 tūkst. asmenų⁴. Žvelgiant į visą laikotarpį po nepriklausomybės atkūrimo, oficialūs duomenys rodo, kad nuo 1990 m. iki 2025 m. nuolatinių Lietuvos gyventojų skaičius sumažėjo maždaug 803 tūkst. žmonių⁵. Iš jų tik 310 tūkst. netekčių galima priskirti natūraliai demografinėi kaitai (gimstamumo ir mirtingumo skirtumui), o daugiau nei 416 tūkst. yra tiesioginis emigracijos rezultatas⁶.

Pastebėtina, kad nors oficialiuose šaltiniuose nurodomas bendras 803 tūkst. gyventojų sumažėjimas, natūralios kaitos ir fiksuotos emigracijos skaičių suma (726 tūkst.) jo iki galo nepadengia. Šis neatitikimas kyla iš pačių pirminių statistikos šaltinių duomenų metodologijos.

Žmogiškąjį šio proceso mastą geriausiai atskleidžia palyginimas: 1991 m. Lietuvoje gyveno 3,706 mln. žmonių, o 2024 m. pradžioje – 2,885 mln.⁷ Per vienos kartos gyvenimo trukmę šalis neteko

¹ Siekiant racionalesnio turimų išteklių panaudojimo, norint praturtinti šį darbą potencialiai kokybiškesniu turiniu ir stengiantis gauti gilesnių įžvalgų, buvo pasitelktos „NotebookLM“, „Gemini“ ir „Perplexity“ priemonės. Jas naudojant remtasi konkrečioms darbo rašymo metu kilusioms situacijoms pritaikytais generatyvinio dirbtinio intelekto instrukcijų inžinerijos (angl. *prompt engineering*) principais. Tiesa, aptariamų įrankių naudojimas suprastas kaip pagalbinis, jų generuotas turinys vertintas kritiškai ir, kaip jau minėta, buvo įžvalgomis ir šaltiniuose pateikta faktine informacija bei užuominomis. Visa sugeneruota informacija buvo perrašyta. Dėl to, kokybine prasme, šis darbas neturėtų būti vertinamas kitaip nei tie darbai, kuriems DI pasitelktas nebuvo. Radus faktinių netikslumų ar abejonę keliančių įžvalgų, atsakomybė už tai, kas yra parašyta šiame darbe, remiantis įprastine tvarka, tenka autoriams, nepriklausomai nuo to, ar konkretūs probleminiai teiginiai yra analitinė įžvalga ar samprotavimas, šaltiniuose randama informacija, dirbtinio intelekto pasiūlytas požiūris ar visų šių veiksnių mišinys.

² Prague Process. *Lithuania*: <https://www.pragueprocess.eu/en/countries/878-lithuania>

³ Hyndle-Hussein Joana. *Lithuania is losing people without a fight*. 2024: : <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/osw-commentary/2024-12-03/lithuania-losing-people-without-a-fight>

⁴ Prague Process. *Lithuania*.

European Migration Network. *Migration trends*: <https://123.emn.lt/en/migration-trends/>

⁵ *Ten pat*.

⁶ European Migration Network. *Lietuvos migracijos politika 2024 m. 2025*:

https://www.emn.lt/uploads/Products/product_2103/IOM_politika_2025_FINAL.pdf

European Migration Network. *Migration trends*.

⁷ Worldometer. *Lithuania population*. 2026: <https://www.worldometers.info/world-population/lithuania-population/>

daugiau nei penktadalio savo gyventojų. Dėl tokio gyventojų skaičiaus nuosmukio Lietuva patenka į greičiausiai gyventojų netenkančių pasaulio valstybių sąrašą.

Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarijos Tyrimų skyriaus 2025 m. ataskaitoje apie demografines tendencijas patvirtinama, kad nuo dešimtojo dešimtmečio pradžios būtent migracija buvo pagrindinis gyventojų skaičiaus pokyčius lėmęs veiksnys, per pirmus du dešimtmečius po nepriklausomybės atkūrimo nustelbęs net ir žemo gimstamumo poveikį⁸.

1. 2. Regioninis diasporos pasiskirstymas

Geografinis Lietuvos diasporos pasiskirstymas atspindi tiek istorinius dėsningumus, tiek ekonomines galimybes, atsivėrusias Lietuvai 2004 m. įstojus į Europos Sąjungą (ES). Diasporą geriausia skirstyti į du skirtingus sluoksnius: didelę, galias istorines šaknis turinčią išeiviją (vadinamąją „paveldo“ diasporą (*heritage diaspora*)), daugiausia įsikūrusią Amerikos žemynuose, ir skaičiumi dominuojančią, po nepriklausomybės atgavimo susiformavusią ekonominę diasporą, susitelkusią Vakarų bei Šiaurės Europoje.

Jungtinė Karalystė (JK) ilgą laiką buvo pati svarbiausia kryptis ekonominiams emigrantams, išvykusiems po 2004 m. JK Nacionalinės statistikos tarnybos vertinimu, šiuo metu šioje valstybėje gyvena apie 182 tūkst. Lietuvoje gimusių asmenų⁹. Remiantis kitais duomenimis, ši bendruomenė išaugo bent maždaug 20 kartų – nuo vos 4 363 asmenų visoje JK, užfiksuotų 2001 m. surašyme¹⁰, iki 108 711 (95 730 vien Anglijoje) per 2011 m. surašymą¹¹. Londonas tapo ypač tankiai lietuvių gyvenamu centru: skaičiuojama, kad sostinėje jų gyvena apie 80 tūkst., o Rytų Londono priemiestis Bektonas (Beckton) pirmojo šio amžiaus dešimtmečio pabaigoje netgi pelnė neoficialų „Mažosios Lietuvos“ (*Little Lithuania*) arba *Bektoniškių* pavadinimą¹².

Svarbios lietuvių bendruomenės taip pat įsikūrusios Piterbore (*Peterborough*), Birmingeme (*Birmingham*) ir Škotijoje – šalyje, kurioje lietuvių pėdsakai siekia 1880–1914 m. susikūrusias Šiaurės Lanarkšyro ir Midlodiano kasyklų darbininkų bendruomenes¹³.

Trading Economics. *Lithuania – Population*. 2026: <https://tradingeconomics.com/lithuania/population-eurostat-data.html>

⁸ Urbonaitė-Barkauskienė Veronika, Labokas Juozapas. *Lietuvos demografinė situacija 1990–2025 m.: gimstamumo, mirtingumo ir migracijos tendencijos*. LRSK Tyrimų skyrius, 2025: https://www.lrs.lt/sip/getFile3?p_fid=111021

⁹ Jokubaitytė Grėtė. *A Baltic presence: Lithuania's communities across the UK*. 2025: <https://www.lrt.lt/en/news-in-english/19/2630229/a-baltic-presence-lithuania-s-communities-across-the-uk>

Global True Lithuania – Encyclopedia of Lithuanian Heritage Worldwide. *United Kingdom*:

<https://global.truelithuania.com/united-kingdom-1097/>

¹⁰ EBPO duomenys: <https://web.archive.org/web/20110504031258/http://www.oecd.org/dataoecd/18/23/34792376.xls>

¹¹ Office for National Statistics. *2011 Census: Key Statistics for local authorities in England and Wales*. 2012:

<https://web.archive.org/web/20150924115034/http://www.ons.gov.uk/ons/rel/census/2011-census/key-statistics-for-local-authorities-in-england-and-wales/rft-table-qs203ew.xls>

Škotijos 2011 m. gyventojų surašymo duomenys:

https://web.archive.org/web/20150924095818/http://www.scotlandscensus.gov.uk/documents/censusresults/release2a/re12a_COB_detailed_Scotland.pdf

Šiaurės Airijos 2011 m. gyventojų surašymo duomenys:

https://web.archive.org/web/20160304095516/http://www.ninis2.nisra.gov.uk/Download/Census%202011_Excel/2011/QS206NI.xls

¹² Global True Lithuania – Encyclopedia of Lithuanian Heritage Worldwide. *London, England*:

<https://global.truelithuania.com/london-england-united-kingdom-212/>

O'Reilly Séamas, Horsman Sonja. *Berneliu Uzeiga, London: 'A Lithuanian experience I'd recommend to anybody'*.

2026: <https://observer.co.uk/style/restaurants/article/berneliu-uzeiga-london-a-lithuanian-experience-id-recommend-to-anybody>

¹³ Haper Marjory. *Lithuanian miners in Scotland: migration and misconceptions*:

<https://www.ourmigrationstory.org.uk/oms/lithuanian-miners-in-scotland-migration-and-misconceptions>

Po „Brexit“ atsiradę ES laisvo judėjimo apribojimais gerokai pakeitė šios bendruomenės raidą: 2017 m. pasiekusi piką (daugiau nei 21 tūkst. naujų atvykėlių per metus), lietuvių emigracija į JK nukrito iki kelių tūkstančių asmenų per metus¹⁴. Per penkerius metus po „Brexit“ referendumo į tėvynę iš JK grįžo daugiau nei 46 tūkst. lietuvių, ir dabar ši šalis užima pirmą vietą tarp valstybių, iš kurių grįžtama daugiausia¹⁵.

Norvegijoje 2024 m. gyveno apie 42 700 lietuvių¹⁶. Žvelgiant į įvairius duomenis, ši šalis dažniausiai užima antrą arba trečią vietą populiariausių Europos krypčių sąrašė tarp Lietuvos migrantų¹⁷. Norvegijos darbo rinka lietuvius ypač traukė į statybų, laivų statybos, žuvies perdirbimo ir gamybos sektorius, kuriuose istoriškai buvo didelis fizinio darbo poreikis, kurį tenkino darbuotojai iš ES valstybių narių.

2021 m. „Faf“ instituto atliktas tyrimas atskleidė, kad iš tirtų Norvegijoje dirbančių lietuvių ir lenkų 69 proc. buvo vyrai, o dauguma jų priklausė 30–50 m. amžiaus grupei¹⁸. Svarbiausias sektorius, kuriame jie dirbo, buvo statybos. Verta paminėti, kad lietuvių migrantai Norvegijoje linkę kurtis ne tik didžiuosiuose miestuose, bet ir atokesnėse apskrityse, taip užpildydami darbo vietas regionuose, kuriems kitaip būtų sunku rasti darbuotojų. Tyrimas, lyginantis išvykimo motyvus pagal šalis, parodė, kad lietuviams, pasirinkusiems Norvegiją, didesnę įtaką (palyginti su pasirinkusiais JK ar Vokietiją) darė didesnės pajamos lyginant su sąlygomis tėvynėje, taip pat tai, kad ten jau buvo įsikūrę šeimos nariai¹⁹.

Vokietijos kaip emigracijos krypties svarba gerokai išaugo ypač po to, kai „Brexit“ pakeitė ES darbo jėgos judėjimo tendencijas. Apskaičiuota, kad lietuvių bendruomenę Vokietijoje 2020 m. pabaigoje sudarė 58 730 Lietuvos piliečių²⁰. EBPO (Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos) 2024 m. Tarptautinės migracijos apžvalgoje nurodoma, kad Vokietija 2022 m. buvo populiariausia kryptis Lietuvos piliečiams, emigruojantiems į EBPO šalis (18 proc. visų emigracijos srautų)²¹. Antroje vietoje liko Norvegija (15 proc.), trečioje – Ispanija (12 proc.). 2023 m. Vokietijos dalis sudarė apie 17 proc. visų lietuvių emigrantų srautų į EBPO šalis, o Norvegijai ir Ispanijai teko atitinkamai 14 ir 13 proc.²².

Lietuvių profesionalų bendruomenė Vokietijoje yra susitelkusi Berlyne, kur Vokietijos lietuvių profesionalų klubas („LEO in Berlin“) vienija 200–300 lietuvių specialistų, dirbančių

¹⁴ European Migration Network. *Emigration*: <https://123.emn.lt/en/emigration/>
Jonaitytė Ugnė. *Why are Lithuanian émigrés returning home from the UK?* 2024: <https://www.lrt.lt/en/news-in-english/19/2364648/why-are-lithuanian-emigres-returning-home-from-the-uk>

¹⁵ European Migration Network. *Immigration*: <https://123.emn.lt/en/immigration/>
Askew Joshua. *How is life back home for the Lithuanians who left the UK after Brexit?* 2022: <https://www.euronews.com/my-europe/2022/04/11/how-is-life-back-home-for-the-lithuanians-who-left-the-uk-after-brexit>

¹⁶ Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi). *What is the status of integration in Norway? Indicators, status and development trends in 2024*. 2024, p. 24: <https://www.imdi.no/globalassets/rappporter/2024/what-is-the-status-of-integration-in-norway-2024.pdf>

¹⁷ Kumpikaitė-Valiūnienė, Vilmantė; Lukauskas Mantas, Agoh Eugene Terungwa. *Why Lithuanians Migrate to the UK, Germany and Norway?* *Journal of Economics, Business and Management*. 2017, t. 5, Nr. 2: <https://www.joebm.com/vol5/494-MM0014.pdf>

¹⁸ Ødegård Anne Mette, Andersen Rolf K. *Working and living conditions among resident migrants from Poland and Lithuania*. 2021, p. 5: <https://www.faf.no/images/pub/2021/20785.pdf>

¹⁹ Kumpikaitė-Valiūnienė, Vilmantė; Lukauskas Mantas, Agoh Eugene Terungwa. *Why Lithuanians Migrate to the UK, Germany and Norway?* *Journal of Economics, Business and Management*. 2017, t. 5, Nr. 2.

²⁰ Bundeszentrale für politische Bildung. *Ausländische Bevölkerung nach Staatsangehörigkeit*. 2022: <https://www.bpb.de/kurz-knapp/zahlen-und-fakten/soziale-situation-in-deutschland/61631/auslaendische-bevoelkerung-nach-staatsangehoerigkeit/>

²¹ EBPO. *International Migration Outlook 2024 – Lithuania*. OECD Publishing, 2024: https://www.oecd.org/en/publications/international-migration-outlook-2024_50b0353e-en/full-report/lithuania_0db1448f.html

²² EBPO. *International Migration Outlook 2025 – Lithuania*. OECD Publishing, 2025: https://www.oecd.org/en/publications/international-migration-outlook-2025_ae26c893-en/full-report/lithuania_228585ac.html

įvairiose srityse – nuo konsultavimo, skaitmeninės sveikatos apsaugos ir finansų iki farmacijos bei gamybos²³.

Airija savo darbo rinką beveik be jokių apribojimų atvėrė pačią įstožimo į ES dieną 2004 m. ir pirmojo šio amžiaus dešimtmečio viduryje pritraukė didžiulį skaičių lietuvių. Bendruomenės piko metu Airijoje gyvenančių lietuvių skaičius buvo vertinamas net apie 90 tūkst., todėl tuometinė prezidentė Dalia Grybauskaitė 2010 m. vizito Dubline metu šį „protų nutekėjimą“ pavadino milžiniška netektimi²⁴.

Nuo to laiko dėl grįžtamosios migracijos ir persikėlimo į kitas šalis bendruomenė susitraukė; naujausiais vertinimais (2016 m.), ją sudaro kiek mažiau nei 40 tūkst. asmenų²⁵.

Pirmaisiais metais po įstožimo į ES lietuviai Airijoje daugiausia dirbo statybų, gamybos, žemės ūkio ir paslaugų sektoriuose, o mažesnė dalis įsidarbino kompiuterių programavimo ir kvalifikuotų amatų srityse²⁶.

Pastaraisiais metais grįžtamosios migracijos srautai iš Airijos buvo vieni reikšmingiausių – vien 2021 m. iš Airijos atgal į Lietuvą grįžo apie 1 800 lietuvių²⁷.

Kitose Šiaurės šalyse, ne tik Norvegijoje, taip pat gyvena nemažai lietuvių. Švedija, kurios darbo rinka buvo atvira nuo pat Lietuvos įstožimo į ES, ir Danija, kurios darbo rinka tuo metu buvo santykinai labiau apribota, lietuvių darbuotojus ypač traukė pirmajame šio amžiaus dešimtmetyje ir antrojo dešimtmečio pradžioje. Remiantis atitinkamų šalių duomenimis apie Lietuvos migrantų pasiskirstymą Europoje, Švedijoje 2024 m. pabaigoje gyveno 17 878 Lietuvoje gimusių piliečių²⁸, o Danijoje tokių buvo apie 13 400²⁹, tad abi šios valstybės yra svarbios antrinės lietuvių emigracijos kryptys Skandinavijoje.

Ispanija pritraukė mažesnę, tačiau irgi reikšmingą dalį lietuvių – 2022 m. jie sudarė 12 proc. visų į EBPO šalį vykstančių Lietuvos migrantų³⁰. Dauguma jų įsidarbino turizmo, apgyvendinimo bei maitinimo paslaugų ir žemės ūkio sektoriuose.

Jungtinėse Amerikos Valstijose (JAV) gyvena didžiausia lietuvių kilmės asmenų bendruomenė: 2000 m. JAV gyventojų surašymo duomenimis, apie 659 992 asmenys nurodė turintys lietuviškas šaknis³¹. Didžiausia jų koncentracija yra Čikagoje ir platesniame jos regione, kur gyvena apie 80 tūkst. lietuvių ir Amerikos lietuvių. Šios bendruomenės šaknis siekia dar XIX a. pabaigą (1890-uosius), kai lietuvių migracija į šį miestą išaugo taip smarkiai, jog 1923–1924 m. Čikagoje gyveno daugiau lietuvių nei bet kuriame pačios Lietuvos mieste. Kitos didelės bendruomenės įsikūrusios Ilinojaus (87 294), Pensilvanijos (78 330), Kalifornijos (51 406), Masačusetso (51 054) ir Niujorko (49 083) valstijose.

²³ Lithuanian Expat Organisation: <https://leoinberlin.com/news/>

Donovan Ruta. *LEO in Berlin officially representing Lithuanian professionals in Germany*. 2019:

<https://www.linkedin.com/pulse/leo-berlin-officially-representing-lithuanian-germany-ruta-naujokaite>

²⁴ Fitzgerald Mary. *Lithuanian president says 'brain drain' through migration is huge concern*. 2010:

<https://www.irishtimes.com/news/lithuanian-president-says-brain-drain-through-migration-is-huge-concern-1.663473>

²⁵ Central Statistics Office (Ireland). *Census 2016 -Non-Irish Nationalities Living in Ireland*:

<https://www.cso.ie/en/releasesandpublications/ep/p-cpnin/cpnin/lithuanian/>

²⁶ Irish Examiner. *Homesick Lithuanians set up clubs in Ireland*. 2005: <https://www.irishexaminer.com/news/arid-30218150.html>

²⁷ Renkuosi Lietuva. *Immigration-emigration statistics (summary)*: <https://www.renkuosilietuva.lt/en/create-pdf/173>

²⁸ Statistiskmyndigheten SCB. *Folkmängden efter födelseland, ålder och kön. År 2000 – 2024*:

https://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START_BE_BE0101_BE0101E/FodelselandArK/table/tableVieLayout1/

²⁹ Danmarks Statistik. *Befolkningen 1. januar efter fødeland og tid – Litauen*. 2026:

<https://www.statistikbanken.dk/BEF5>

³⁰ EBPO. *International Migration Outlook 2024 – Lithuania*. OECD Publishing, 2024.

³¹ JAV gyventojų surašymo duomenys pagal valstijas 1980–2000. 2011: <https://www.lithaz.org/info/census.html>

Tamošiūnaitė Aurelija. *The Lithuanian Language in the United States: Shift or Maintenance?* *Lithuanian Quarterly Journal of Arts and Science*, 2008, t. 54, Nr. 4: http://www.old.lituanus.org/2008/08_3_06%20Tamosiunaite.html

<https://global.truelithuania.com/chicago-illinois-45/>
Lithuanian-American Community, Inc.: <https://www.linkedin.com/in/lithuanian-american-community-inc-b06601140/>

JAV lietuviai palaiko stiprią visuomeninę infrastruktūrą: veikia 1951 m. įkurta JAV lietuvių bendruomenė, turinti 58 vietinius skyrius 27 valstijose, leidžiami kultūros žurnalai (pavyzdžiui, „Lituanus“), išlaikomas platus bažnyčių ir kultūros centrų tinklas. Vis dėlto, didžioji dalis šios bendruomenės yra ankstesnių (XIX a.–XX a. vid.) emigracijos bangų palikuonys, todėl jų santykis su šiuolaikine Lietuva yra iš esmės kitoks nei tų lietuvių, kurie po 2004 m. dėl ekonominių priežasčių išvyko į Vakarų Europą.

Brazilijoje gyvena viena seniausių ir gausiausių lietuvių kilmės bendruomenių už Europos ribų – skaičiuojama, kad tarp dviejų pasaulinių karų į šią šalį atvyko 25–50 tūkst. asmenų iš Lietuvos, tačiau nėra net apytikslų duomenų, kiek lietuvių kilmės asmenų ten yra dabar³². Dauguma jų yra XX a. pradžioje atvykusių žemės ūkio migrantų palikuonys.

Kanadoje 2021 m. surašymo duomenimis buvo apie 52 040 lietuvių kilmės asmenų, daugiausia susitelkusių Toronte ir kituose didmiesčiuose³³. Didelė dalis šios bendruomenės susiformavo per politinės emigracijos bangą po Antrojo pasaulinio karo.

Tiesioginėje kaimynystėje nemažos lietuvių bendruomenės gyvena **Latvijoje** (1,1 proc. visų gyventojų, tad apie 20 tūkst.)³⁴ ir **Baltarusijoje** (2009 m. duomenimis jų buvo 19 091³⁵). Tai atspindi tiek istorinius apgyvendinimo modelius, tiek naujesnę darbo migraciją Baltijos regione.

1. 3. Vidinės ištakos: regioninis emigracijos aspektas

Vienas iš diasporos aspektų, kuris bendro pobūdžio analizėse dažnai paliekamas nuošalyje, yra netolygi vidinė emigracijos geografija pačioje Lietuvoje. Emigracijos poveikis šalies teritorijoje nebuvo tolygus: kaimo vietovės ir provincijos miesteliai išuštėjo kur kas labiau nei didieji miestai³⁶. Dėl to vidurio ir vakarų Lietuvoje susiformavo tai, ką Europos Komisija (EK) pavadino „greičiausiai nykstančia darbo rinka ES“.

2021 m. Lietuvos gyventojų surašymo duomenimis nuolatinių gyventojų skaičius išaugo tik 6 iš 60 Lietuvos savivaldybių – visos jos yra Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje arba šių didmiesčių apylinkėse. Kitur gyventojų skaičius sumažėjo, o kai kuriais atvejais nuosmukis siekė net penktadalį³⁷. EBPO parengtoje Lietuvos darbo rinkos ir socialinės politikos apžvalgoje pažymima, kad kaimo vietovių gyventojai turi gerokai mažiau galimybių įsidarbinti ir dažniau susiduria su ilgalaikiu nedarbu nei miestiečiai. Be to periferiniuose regionuose veikiančiose aukštosiose mokyklose smarkiai krito stojančiųjų skaičius, nes paprasčiausiai nebeliko pakankamai jaunuolių, siekiančių aukštojo išsilavinimo³⁸. Lietuvos demografinio nykimo tyrimai rodo, kad atokiausios, labiausiai nuo trijų didmiesčių nutolusios savivaldybės patiria didžiausius grynosios migracijos nuostolius³⁹. Tokia vidinė emigracijos geografija pavertė Lietuvą struktūriškai dvilype šalimi, kurioje

³² Global True Lithuania – Encyclopedia of Lithuanian Heritage Worldwide. *Brazil*: <https://global.truelithuania.com/brazil-474/>

³³ Kanados lietuvių muziejus-archyvas. *Lithuanians in Canada – Interesting Statistics (from the 2021 Census)*: <https://web.archive.org/web/20240514184917/https://www.lithuanianheritage.ca/wp-content/uploads/2023/07/By-the-numbers-2021-EN.pdf>

³⁴ CIA World Factbook. *Latvia Demographics Profile*. 2021: https://www.indexmundi.com/latvia/demographics_profile.html

³⁵ Visuotinė lietuvių enciklopedija. *Baltarusijos lietuviai*: <https://www.vle.lt/straipsnis/baltarusijos-lietuviai/>

³⁶ Valiauskaitė Aistė, Tizenhauzienė Vesta. *Lithuanian regions face fastest depopulation in EU*. 2023: <https://www.lrt.lt/en/news-in-english/19/1873230/lithuanian-regions-face-fastest-depopulation-in-eu>

³⁷ *Ten pat*.

³⁸ EBPO. *OECD Reviews of Labour Market and Social Policies: Lithuania*. OEC Publishing, 2018, p. 15, 43: <https://dx.doi.org/10.1787/9789264189935-en>

³⁹ Baranauskienė Viktorija, Burneika Donatas. Demographic Changes and Migration in Lau 2 Regions of Lithuania in 2001–2018. *Folia Geographica Xix. Time For Geography: Covid-19 And Beyond*, p. 62: https://www.foliageographica.lu.lv/fileadmin/user_upload/LU.LV/Apaksvietnes/Fakultates/www.gzzf.lu.lv/F2021olija/FG6_Baranauskiene_Burneika_59-69.pdf

greta vis sparčiau nykstančios periferijos egzistuoja demografiškai ir ekonomiškai dinamiškas didmiesčių branduolys.

2011–2012 m. atliktas visų darbingo amžiaus gyventojų emigracijos tendencijų tyrimas parodė, kad individualios žmogaus savybės – ypač užimtumo padėtis, išsilavinimas ir ankstesnė migracijos patirtis – darė didžiulę įtaką tikimybei emigruoti, o šių veiksnių svarba skyrėsi priklausomai nuo lyties⁴⁰. Tas pats tyrimas atskleidė ir didelius teritorinius skirtumus tarp atskirų savivaldybių, kurių negalima paaiškinti vien tik asmeniniais žmonių bruožais. Tai patvirtina, kad vietos ekonominės sąlygos ir bendruomenių ryšiai atlieka svarbų vaidmenį nulemiant sprendimą emigruoti.

1. 4. Demografinis diasporos profilis

Lietuvos emigrantų demografinės charakteristikos yra svarbios ne tik kaip statistiniai duomenys, bet ir dėl jų poveikio šalies ekonominiam bei socialiniam tvarumui. 2024 m. 70,1 proc. visų emigrantų sudarė 15–44 m. amžiaus asmenys, nors ši amžiaus grupė sudaro tik 36,6 proc. visų Lietuvos gyventojų⁴¹. Šis jauno amžiaus asmenų dominavimas yra būdingas Lietuvos emigracijos bruožas jau kelis dešimtmečius, pasireiškęs dar prieš įstojant į ES, ir atspindi itin žalingą demografinę dinamiką: dažniausiai išvyksta būtent pati aktyviausia – tiek ekonomine, tiek reprodukcinė prasme – gyventojų dalis. Statistiniai duomenys patvirtina, kad dėl to atsiradęs atotrūkis amžiaus struktūroje lemia mažėjantį santuokų bei gimstamumo lygį ir besitraukiančią darbingo amžiaus žmonių dalį, turinčią išlaikyti vis didesnę nedirbančių asmenų skaičių.

Lyčių proporcijos bėgant laikui taip pat kito. Ankstesnės emigracijos bangos – ypač pirmojo šio amžiaus dešimtmečio viduryje ir pirmaisiais metais po įstojimo į ES – buvo gana tolygios lyčių atžvilgiu, o moterys sudarė reikšmingą migrantų dalį⁴². Tačiau 2024 m. vyrai jau sudarė 73 proc., o moterys – vos 27 proc. visų emigrantų iš Lietuvos. Tai smarkiai kontrastuoja su bendru nuolatinį Lietuvos gyventojų demografiniu profiliu, kuriame moterys sudaro 52,7 proc.

Vaikai sudaro reikšmingą, bet dažnai nepakankamai įvertinamą emigrantų dalį. Migracijos institucijų teigimu, vaikų migraciją lemia tie patys veiksniai kaip ir suaugusiųjų: ekonominės gerovės siekis, galimybės įgyti išsilavinimą, taip pat, tikriausiai, ir šeimų susijungimas⁴³. Be to, šeimų su vaikais grįžimas pastebimai paspartėjo po „Brexit“ ir COVID-19 pandemijos. Užsienyje augantys emigrantų vaikai sudaro atskirą demografinę grupę, turinčią didelę reikšmę šalies ateičiai, nepriklausomai nuo to, ar jie ilgainiui sugrįš į Lietuvą, ar liks integruoti juos priėmusiose visuomenėse.

Finansiniu požiūriu diasporos ryšį su Lietuva galima išmatuoti asmeninėmis pinigų perlaidomis. 2024 m. užsienyje gyvenančių asmenų finansinės perlaidos į Lietuvą siekė 974,49 mln. EUR, o tai atitinka 1,2 proc. bendrojo vidaus produkto (BVP)⁴⁴. Nors ši suma vis dar reikšminga ir

⁴⁰ Klüsener Sebastian, Stankūnienė Vlada, Grigoriev Pavel, Jasilionis Domantas. The Mass Emigration Context of Lithuania: Patterns and Policy Options. *International Migration*, 2015, t. 53, Nr. 5, p. 179–193: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/imig.12196>

⁴¹ European Migration Network. *Emigration*.

Valstybės duomenų agentūra. *Lithuania in Figures – Resident population*. 2024: <https://publikacijos.stat.gov.lt/lietuva-skaiciais/en/categories/3>

⁴² European Migration Network. *Emigration*.

Valstybės duomenų agentūra. *Lithuania in Figures – Resident population*. 2024.

⁴³ European Migration Network. *Emigration*.

Jonaitytė Ugnė. *Why are Lithuanian émigrés returning home from the UK?* 2024.

The World Bank. *Lithuania: Remittances, percent of GDP*:

https://www.theglobaleconomy.com/Lithuania/remittances_percent_GDP/

⁴⁴ European Migration Network. *Emigration*.

European Migration Network. *Lietuvos migracijos politika 2024 m.* 2025.

World Bank. *Lithuania: Remittances, percent of GDP*.

absoliučiais skaičiais toliau auga, santykinai ji yra gerokai mažesnė už istorinį piką – maždaug 4,51 proc. BVP, pasiektą apie 2010 m. Tuomet perlaidos iš užsienio tapo svarbiu finansiniu buferiu Lietuvos namų ūkiams giliausiu ekonomikos krizės laikotarpiu. Sumažėjusių perlaidų santykį su BVP lemia tiek gerėjančios ekonominės sąlygos Lietuvoje (dėl to mažėja santykinė šių pervedimų svarba), tiek dalies diasporos atstovų, kurių finansinis gyvenimas dabar vėl tvirtai susietas su Lietuva, sugrįžimas.

Kalbant apie emigrantų išsilavinimą, situacija yra nevienalytė. Ankstyvosios Lietuvos emigrantų analizės rodė, kad dauguma jų (apie 59 proc.) turėjo vidurinį išsilavinimą, o apie 18,5 proc. buvo įgiję aukštąjį⁴⁵. Tačiau ilgainiui, po 2004 m. prasidėjusiai emigracijos bangai bręstant, ši sudėtis keitėsi ir aukštąjį išsilavinimą turinčių emigrantų dalis išaugo. Aukštąjį išsilavinimą įgijusių 25–34 m. amžiaus asmenų dalis Lietuvoje 2024 m. siekė 58,2 proc. ir gerokai viršijo ES vidurkį (44,2 proc.). Tai reiškia, kad kasmet į darbo rinką įsilieja didelis skaičius aukštąjį išsilavinimą turinčių lietuvių, tačiau galima spėti, kad nemaža tokių lietuvių dalis, užuot likusi Lietuvoje, pasirenka emigraciją, tad dalis potencialo yra prarandama.

1. 5. Profesinė diasporos struktūra

Lietuvių diasporos profesinis profilis yra įvairialypis ir negali būti priskirtas jokiai vienai kategorijai. Šis spektras apima pačias įvairiausias sritis: nuo fizinių darbų dirbančių asmenų ir sezoninių žemės ūkio darbininkų iki mokslininkų, programuotojų ir aukščiausio lygio finansų specialistų. Visgi didžiausia dalis emigrantų dirba kvalifikuotų ir pusiau kvalifikuotų paslaugų, statybų bei gamybos sektoriuose.

JK, Norvegijoje ir Vokietijoje atliktas tyrimas (remiantis 2015 m. apklausos, kurioje dalyvavo 918 šių trijų šalių lietuvių, duomenimis) atskleidė, kad visose trijose valstybėse didžiausią pavienę profesinę grupę sudarė paslaugų sferos darbuotojai ir pardavėjai – jie sudarė maždaug 22–25 proc. respondentų⁴⁶. Kvalifikuoti specialistai ir profesionalai dažniau rinkosi Norvegiją, tuo tarpu JK pritraukė didesnę dalį žemesnės kvalifikacijos ir paslaugų sektoriaus darbuotojų bei studentų. Tyrime konkrečiai pažymima, jog „nekvalifikuoti darbuotojai iš Lietuvos dažniausiai emigravo į JK, o specialistai teikė pirmenybę Norvegijai“. Vokietija, priešingai, išsiskyrė mišresniu darbuotojų profiliu: čia įsikūrė nemažai tiek technikos specialistų, tiek paslaugų sferos darbuotojų.

Norvegijoje statybos istoriškai yra vyraujantis sektorius, kuriame dirba Lietuvos darbo migrantai. 2021 m. „Fafó“ instituto tyrimas, apėmęs Norvegijoje gyvenančius migrantus iš Lenkijos ir Lietuvos, atskleidė, kad statybos yra svarbiausia darbo migrantų šaka šioje šalyje⁴⁷. Po jos rikiuojasi gamybos, sveikatos ir socialinės priežiūros, mažmeninės prekybos, viešbučių ir restoranų, transporto ir sandėliavimo bei valymo paslaugų sektoriai. Toje pačioje tyrimo ataskaitoje pažymima, kad Lietuvos migrantai pasklido ne tik sostinės regione, bet ir gerokai toliau nuo jo, taip padėdami užpildyti darbo jėgos trūkumą atokesnėse vietovėse, kur vietinių darbuotojų pasiūla yra ribota. „Fafó“ tyrėjai ši geografinę pasiskirstymą konkrečiai aiškina darbuotojų paklausa atokių rajonų laivų

World Bank. *Remittance Inflows to GDP for Lithuania*: <https://fred.stlouisfed.org/series/DDOI11LTA156NWDB>

⁴⁵ European Commission: Directorate-General for Education, Youth, Sport and Culture. *Education and training monitor 2025 – Lithuania*. Publications Office of the European Union, 2025: <https://op.europa.eu/webpub/eac/education-and-training-monitor/en/country-reports/lithuania.html>

Kasnauskienė Gindrutė, Stumbrytė Svajūnė. Emigration and Remittance Impact on Lithuanian Labour Market and Economic Development. *EKOHOMIKA*, 2012, Nr. 140: https://econom.bulletin.knu.ua/wp-content/uploads/2015/11/140_14.pdf

⁴⁶ Kumpikaitė-Valiūnienė Vilmantė, Lukauskas Mantas, Agoh Eugene Terungwa. Why Lithuanians Migrate to the UK, Germany and Norway? *Journal of Economics, Business and Management*. 2017, t. 5, Nr. 2.

⁴⁷ Ødegård Anne Mette, Andersen Rolf K. *Working and living conditions among resident migrants from Poland and Lithuania*. 2021, p. 5.

statybos, žuvininkystės ir žemės ūkio sektoriuose. Pagrindiniu motyvu migruoti į Norvegiją buvo įvardytas didesnis uždarbis, palyginti su gimtąja šalimi.

Airijoje, remiantis ankstyvųjų metų po įstojimo į ES duomenimis, lietuviai daugiausia dirbo statybų, gamybos, maitinimo paslaugų, mažmeninės prekybos srityse, taip pat skynė grybus ir dirbo kitus žemės ūkio darbus, įsidarbindavo vaikų darželiuose ir programavimo srityje⁴⁸. Airijos atvejais išsiskiria darbo sričių įvairovė: pirmojo šio amžiaus dešimtmečio viduryje lietuviai įsiliejo į beveik visus Airijos ekonomikos sektorius – nuo daugiausia fizinio darbo reikalaujančių iki gana aukštos kvalifikacijos pozicijų, priklausomai nuo asmeninės kvalifikacijos ir esamų galimybių.

Nuolat pasikartojantis ir struktūriškai reikšmingas lietuvių emigrantų užimtumo bruožas yra profesinis nuosmukis (*occupational downgrading*) – darbuotojų, įskaitant ir turinčius aukštąjį išsilavinimą, polinkis užsienyje tenkintis pareigomis, kurios yra žemesnės nei jų įgytas išsilavinimas⁴⁹. Tyrimai ir migracijos ataskaitos liudija, jog lietuvių imigrantai JK žemės ūkio ir maisto perdirbimo pramonėje neretai dirbo sąlygomis, kurias diktavo darbininkų tiekėjai (arba įdarbinimo tarpininkai; angl. *gangmasters*). Vien Darbininkų tiekėjų licencijavimo tarnyba (*Gangmasters Licensing Authority*) padėjo daugiau nei 3 000 žemės ūkio darbuotojų, nukentėjusių nuo išnaudojimo. Šios sąlygos, kurios ypač išryškėjo pirmaisiais metais po įstojimo į ES, atspindi ne tik ekonominę neviltingą, privertusią daugelį emigruoti, bet ir prastą kalbos bei priimančios šalies institucinės sąrangos žinias, kurios varžė darbuotojų derybines galias vietinėse darbo rinkose.

Ypatingo dėmesio reikalauja ir vadinamasis „protų nutekėjimo“ fenomenas – aukštąjį išsilavinimą turinčių ir aukštos kvalifikacijos darbuotojų emigracija. Pasak gana seniai atliktos, bet aktualumą išlaikančios 2006 m. studijos, tai kelia struktūrinę riziką ilgalaikiam Lietuvos vystymuisi⁵⁰. Sektoriai, kurie nuo to nukentia labiausiai, apėmė sveikatos apsaugą, informacines technologijas (IT), inžineriją ir akademinį lauką. Nors po 2006 m. ekonominė situacija Lietuvoje kardinaliai pasikeitė, tyrime išskirti keturi pagrindiniai veiksniai, skatinantys aukštos kvalifikacijos specialistų emigraciją iš Lietuvos, iš esmės lieka aktualūs ir šiandien:

1. Profesinis patrauklumas tikslinėse šalyse (tai gali būti geresnė infrastruktūra, karjeros galimybės ir bendradarbiavimui palanki aplinka).
2. Socialiniai ir ekonominiai „stūmos“ (*push*) veiksniai Lietuvoje (tai gali būti atlyginimai, socialinė apsauga ir viešojo valdymo kokybė).
3. Lietuvos akademinės ir mokslo sistemos ypatumai (tai gali būti lankstumo trūkumas, ribotas finansavimas ir biurokratinė kultūra).
4. Nepasitenkinimas makroekonominė aplinka ir valstybės politika.

Protų nutekėjimo problema itin aštriai atsiskleidžia sveikatos apsaugos sektoriuje. Žurnale „Healthcare“ (2025 m.) paskelbtame recenzuojamame tyrime, kuriame apklausti 1 367 Lietuvos medicinos bendruomenės nariai, nustatyta, kad 50,91 proc. medicinos studentų, 39,70 proc. rezidentų ir 36,81 proc. praktikuojančių gydytojų planuoja emigruoti arba neketina likti medicinos srityje⁵¹.

⁴⁸ Cawley Mary. The Movement of New Labour Immigrant Populations to Rural Areas: Lithuanian Nationals in Ireland. *The Overarching Issues of the European Area: Sustainable Development and Territorial Preservation in a Globalized World*, 2022, p. 36–50: <https://ler.letras.up.pt/uploads/ficheiros/19817.pdf>
Irish Examiner. *Homesick Lithuanians set up clubs in Ireland*. 2005.

⁴⁹ Migration Advisory Committee. *Summary findings: immigrant downgrading: new evidence from UK panel data*. 2024: <https://www.gov.uk/government/publications/immigrant-downgrading-new-evidence-from-uk-panel-data/summary-findings-immigrant-downgrading-new-evidence-from-uk-panel-data>

Žibas Karolis. *Emigration from Lithuania: Migrant Labour Exploitation and Obstacles for Victim Identification*. 2016: https://www.diversitygroup.lt/wp-content/uploads/2016/04/lithuania_country_report.pdf

⁵⁰ Lithuanian Innovation Centre. *State of the Art. Report: Lithuania*. 2024, p. 16–34: https://www.lic.lt/wp-content/uploads/2025/01/TALENT4S3_state-of-the-art-report.pdf

Kazlauskienė Aušra, Rinkevičius Leonardas. Lithuanian “Brain Drain” Causes: Push and Pull Factors. *Inžinerinė ekonomika*, 2006, t. 46, Nr. 1: <https://inzeko.ktu.lt/index.php/EE/article/view/11366>

⁵¹ Šablinskas Linas, Stankūnas Mindaugas. Health Workforce Attrition in Lithuania: Migration and Career Exit Intentions. *Healthcare*, 2025, t. 13, Nr. 19: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC12524878/>

Nors dalis šio procento ir atspindi išėjimą į kitus sektorius pačioje Lietuvoje, tai vis tiek iliustruoja milžinišką potencialą tolesnei medicinos darbuotojų emigracijai. Kaip pagrindines noro emigruoti priežastis jie nurodė didesnius atlyginimus, geresnes gyvenimo bei darbo sąlygas ir platesnes profesines galimybes užsienyje. Tuo tarpu svarstantieji apskritai palikti šią profesiją skundėsi mažu darbo užmokesčiu, psichologine bei fizine įtampa ir administracine našta.

EBPO 2023 m. parengta Lietuvos sveikatos sistemos profilio ataskaita patvirtino nuolatinį slaugytojų trūkumą ir prognozavo, kad ateityje sveikatos priežiūros specialistų, ypač šeimos gydytojų ir slaugytojų, trūks dar labiau⁵². Ši tendencija būdinga ne tik Lietuvai – Pasaulio sveikatos organizacijos (PSO) duomenimis Europos regione 2014–2023 m. užsienyje paruoštų gydytojų skaičius išaugo 58 proc., o slaugytojų – 67 proc. (Vokietijai ir JK teko net 62 proc. užsienio gydytojų prieaugio)⁵³. Visgi ši problema ypač skausminga mažą populiaciją turinčiai šaliai, kurios finansinės galimybės greitai padidinti viešojo sektoriaus atlyginimus yra ribotos.

Dar viena opi problema – Lietuvos darbo rinka istoriškai nesugebėdavo pasinaudoti patirtimi, kurią emigrantai sukaupia užsienyje. 2014–2015 m. atlikti tyrimai atskleidė, jog 56 proc. pagal savo kvalifikaciją dirbančių sugrįžėlių teigė, kad migracijos patirtis jiems nesuteikė jokio profesinio pranašumo Lietuvos darbo rinkoje⁵⁴. Šią situaciją dar labiau apsunkina darbdavių nuostatos: daugiau nei 60 proc. tuomet apklaustų Lietuvos darbdavių nurodė, kad kandidato gyvenimo užsienyje patirtis neturėtų jokios įtakos jų sprendimui priimant į darbą, o kartais tai netgi būtų vertinama neigiamai.

Daug vėliau, 2024 m., Užimtumo tarnybos atlikta 512 įmonių ir įstaigų apklausa parodė, kad nors 42 proc. darbdavių susiduria su kvalifikuotų darbuotojų trūkumu, daugumai jų nesiseka pritraukti į tėvynę grįžtančių diasporos atstovų⁵⁵. Visgi požiūris po truputį keičiasi: aptariama apklausa atskleidė, kad dauguma darbdavių jau pripažįsta sugrįžtančių emigrantų įgytą vertingą patirtį ir kitokią darbo kultūrą, tačiau vis dar išlieka struktūrinių kliūčių, trukdančių visapusiškai išnaudoti šių žmonių įgūdžius. Įdomu tai, kad beveik 40 proc. IT sektoriaus darbdavių nurodė, kad svarstyti galimybę siūlyti nuotolinį darbą užsienyje tebegyvenantiems lietuviams. Tai leidžia manyti, kad diasporos integracijai į Lietuvos darbo rinką nebūtinai reikalingas fizinis grįžimas į tėvynę.

⁵² EBPO, European Observatory on Health Systems and Policies. *Lithuania: Country Health Profile 2023, State of Health in the EU*. OECD Publishing, 2023:

https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2023/12/lithuania-country-health-profile-2023_7ab0a5d9/5ed683c8-en.pdf

⁵³ World Health Organization. *Europe's dependence on foreign-trained doctors and nurses has cross-border ripple effects, finds new WHO/Europe report*. 2025: <https://www.who.int/europe/news/item/16-09-2025-europe-s-dependence-on-foreign-trained-doctors-and-nurses-has-cross-border-ripple-effects--finds-new-who-europe-report>

⁵⁴ Žvalionytė Dovilė. *The Integration of Return Migrants in Their Home Country's Labour Market: Evidence from Lithuania (magistro darbo santrauka)*. 2014, p. 11–12: <https://epublications.vu.lt/object/elaba:2186067/2186067.pdf>

Žvalionytė Dovilė. *Migracijos patirtis – pranašumas ar trūkumas Lietuvos darbo rinkoje?* 2015: <https://www.journals.vu.lt/politologija/en/article/view/8241/6112>

⁵⁵ Ponomariovaitė Goda. *Survey shows emigres welcomed in Lithuania: attitudes are changing*. 2024:

<https://www.lrt.lt/en/news-in-english/19/2358073/survey-shows-emigres-welcomed-in-lithuania-attitudes-are-changing>

2. Socialinė diasporos įvairovė: skirtingos diasporos grupės, jų reemigracijos ketinimai bei poreikiai

2. 1. Socialinės diasporos grupės, pasižyminčios didžiausiu reemigracijos potencialu

Didžioji dalis iš Lietuvos kilusių emigrantų tyrimų, kurie remiasi kiekybinėmis metodikomis, pasižymi savanorišku respondentų dalyvavimu, kai pastarieji pildo internetinius klausimynus. Tai reiškia, kad šiais tyrimais pasiekama tik dalis visos diasporos atstovų: galima pastebėti, kad tokių apklausų dalyviai pasižymi didesne motyvacija, aukštesniu išsilavinimu, tarp jų yra daugiau moterų nei vyrų. Vyrų, mažesnės motyvacijos asmenys, taip pat itin žemo ar itin aukšto socialinio statuso diasporos atstovai dažnai praslysta pro internetinių apklausų atrankos filtrus.

Kadangi tikimybinės atrankos šioje tiriamųjų grupėje yra sunkiai įgyvendinamos, reikia turėti omenyje, kad kiekybiniai emigrantų tyrimai neatitinka reprezentatyvumo reikalavimų ir šia prasme gali gerokai ribotai atspindėti visos diasporos nuomones, požiūrius bei socialines-demografines charakteristikas. Todėl tolesniuose šio darbo skyriuose siekiame ne tiek apibendrinti turimus diasporos tyrimus bandydami tiksliai nustatyti užsienyje reziduojančių lietuvių socialinius požymius, kiek remdamiesi tiek lietuvių diasporos tyrimais, tiek diasporos teorijomis bei diasporos politikos rekomendacijomis, praktiškai išskirti socialines grupes, kurioms reemigracijos į Lietuvą idėja yra aktuali ir netolimoje ateityje galima įgyvendinti, taip pat aprašyti grupes, kurios galėtų būti išskiriamos kaip prioritetinės diasporos politikos planuose.

Remiantis grįžtamosios migracijos teorijomis⁵⁶ bei tyrimais, galima apibendrinti kai kurias statistiškai reikšmingai dažniau į kilmės šalį gyventi grįžtančių migrantų charakteristikas pagal emigracijos laikotarpį, išsilavinimą, gyvenimo etapą:

- **emigracijos trukmė:** dauguma reemigrantų grįžta per pirmuosius dvejus metus po atvykimo į naują šalį, o po 5 metų buvimo šalyje grįžtančiųjų skaičius žymiai sumažėja;
- **išsilavinimas:** tiek aukštos, tiek žemos kvalifikacijos emigrantai yra labiau linkę grįžti, o vidutiniškai kvalifikuoti grįžta rečiau;
- **gyvenimo etapas ir amžius:** labiau linkę grįžti jauni arba į pensiją išeinantys emigrantai, o vidutinio amžiaus – linkę grįžti mažiau. Susilaukus vaikų apsisprendimą grįžti gali lemti noras juos auginti tėvų gimtąja kalba ir pažįstamoje švietimo sistemoje. Sulaukus pensijos grįžimą gali lemti noras praleisti daugiau laiko kilmės šalyje⁵⁷.

⁵⁶ Francesco P. Cerase grįžtamosios migracijos tipologizacija apima 4 grįžtamosios migracijos tipus: 1) nesėkmės sugrįžimas; 2) konservatyvusis sugrįžimas; 3) sugrįžimas siekiant inovacijų; 4) pensininkų sugrįžimas (Cerase, Francesco P., „Expectations and Reality: A Case of Return Migration from the United States to Southern Italy“, *The International Migration Review*, 1974, vol. 8, no. 2 (Special issue: Policy and Research on Migration: Canadian and World Perspectives), p. 249–258: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/019791837400800210>). Graziano Battistella išskiria keturis pagrindinius reemigracijos tipus: 1) grįžimas pasiekus pradinį migracijos tikslą, kuris įvyksta savanoriškai; 2) grįžimas užbaigus sutartį, kai migrantas baigė savo sutartį (arba turi išvykti dėl kitų priežasčių), norėtų pasilikti užsienyje, tačiau tai neįmanoma; 3) grįžimas dėl nesėkmės, kai migrantas savanoriškai grįžta prieš pasibaigiant migracijos procesui dėl priežasčių, įskaitant nepasitenkinimą darbo sąlygomis arba dėl šeimyninių priežasčių; 4) grįžimas dėl krizės, kai migrantas grįžta dėl politinių sukrėtimų, saugumo priežasčių arba priverstinio grįžimo (Battistella, Graziano. *Return Migration: A Conceptual and Policy Framework*. Center for Migration Studies, 2018: <https://cmsny.org/publications/2018smc-smc-return-migration/>).

⁵⁷ ICMPPD. *Return Migration. Background, Practice Examples and Policy Options for Intra-EU Mobility – Focus on Poland*. 2019: https://www.icmpd.org/file/download/48431/file/Return%20Migration_Background%252C%2520Practice%2520Examples%2520and%2520Policy%2520Options%2520for%2520Intra-EU%2520Mobility%252025E2%2580%2593%2520Focus%2520on%2520Poland%2520EN.pdf, p. 15

Nors grįžtančių migrantų potencialas (t. y. visi asmenys, kurie deklaruoja norą grįžti ir priklauso grįžtamosios politikos tikslinėms grupėms) gali būti didelis, iš tikrųjų grįžtančiųjų paprastai yra mažuma tarp visų emigravusių asmenų⁵⁸.

Kalbant apie diasporos politikos priemonių efektyvumą svarbu pastebėti, kad nors gana žymi dalis emigravusių asmenų įvairiose apklausose teigia, kad anksčiau ar vėliau ketina grįžti į savo kilmės šalį, iš tiesų grįžtančiųjų skaičius yra žymiai mažesnis nei tų, kurie tai deklaruoja.

Svarbu pastebėti, kad ekonominiai reemigracijos motyvai paprastai vaidina mažiau svarbų vaidmenį sprendimui grįžti gyventi į kilmės šalį iš emigracijos nei dažnai tikimasi, nes ekonominė aplinka paprastai yra geresnė šalyje, į kurią buvo išvykta.

Vis dėlto patrauklus darbo pasiūlymas arba bendras ekonominės padėties pagerėjimas kilmės šalyje gali paskatinti grįžimą. Grįžtantieji paprastai atsižvelgia ne tik į darbo pobūdį ir užmokesčio dydį, kuris užtikrintų jų pragyvenimą, bet turi aukštus lūkesčius darbo kultūrai bei aplinkai, darbuotojų ir vadovų santykiams, karjeros galimybėms grįžimo šalyje⁵⁹. Plačiau grįžtamosios migracijos motyvai nagrinėjamo šio darbo skyriuje „5. Grįžtamoji migracija ir ją skatinantys veiksniai“.

Reemigracijos tikimybei svarbiausi emigravusių asmenų socialiniai požymiai yra susiję su amžiumi (reemigracijai palankus jaunas arba vyresnis, pensiniam artimas, amžius), išsilavinimu ir kvalifikacija (reemigracijai palankus arba itin didelis, arba itin mažas emigrantų išsilavinimas ir darbinė patirtis), taip pat – emigracijos trukme (reemigracijai palanki ne ilgesnė nei penkių emigracijos metų trukmė).

Diasporos grupės, priklausomai nuo asmenų amžiaus, socialinės klasės, vertybinių nuostatų ir kitų požymių, pasižymi skirtinga motyvacija grįžti gyventi į kilmės šalį. Kaip tikslinės grupės diasporos politikoje, orientuotoje į grįžtamosios migracijos skatinimą, gali būti išskiriamos šios:

- **aukštos kvalifikacijos emigrantai** ar verslininkai, taip pat asmenys, turintys tiksliai apibrėžtas profesijas, kuriems karjeros galimybės kilmės šalyje yra pagrindinis motyvas grįžti;
- **jaunos šeimos su vaikais**, kurioms svarbi prieiga prie viešųjų paslaugų (švietimo, socialinės paramos sistemos) ir jų kokybė bei darbo galimybės;
- **pagyvenę žmonės**, kurie dėl emocinių priežasčių gali norėti grįžti į savo kilmės šalį;
- darbingo amžiaus migrantai, kurie **susiduria su sunkumais** darbo rinkoje ir kuriems gali prireikti profesinio mokymo, padedančio persikvalifikuoti ir įgyti naujų kompetencijų⁶⁰.

⁵⁸ ICMPD. *Return Migration. Background, Practice Examples and Policy Options for Intra-EU Mobility – Focus on Poland*. 2019:

https://www.icmpd.org/file/download/48431/file/Return%20Migration_Background%20C%20Practice%20Examples%20and%20Policy%20Options%20for%20Intra-EU%20Mobility%20%25E2%2580%2593%20Focus%20on%20Poland%20EN.pdf, p. 15.

⁵⁹ *Ten pat*, p. 16.

⁶⁰ *Ten pat*, p. 9.

2. 2. Potencialių reemigrantų reintegracijos poreikiai

Tarptautinė migracijos organizacija (*International Organization for Migration, IOM*) apibrėžia reintegraciją kaip sėkmingą, „kai grįžusieji pasiekia ekonominį savarankiškumą, socialinį stabilumą savo bendruomenėse ir psichosocialinę gerovę, leidžiančią jiems susidoroti su (pakartotinės) migracijos veiksniais“⁶¹. Dideli grįžimo ir reintegracijos procesų sunkumai – darbo kokybė, administracinės kliūtys, viešųjų paslaugų trūkumai – neretai skatina pakartotinę emigraciją, todėl grįžtamosios migracijos tyrimuose pabrėžiama ne tik grįžimo skatinimo, bet ir sėkmingos grįžusiųjų reintegracijos, atliepiant grįžusiesiems kylančius poreikius, svarba.

Nepaisant to, kad grįžtantys emigrantai jau pažįsta savo kilmės šalį, jų įsikūrimo patirtys gali būti sudėtingos. Grįžusieji dažnai patiria kultūrinio, socialinio, psichologinio, ekonominio prisitaikymo iš naujo procesą – reintegraciją. Pagalbos reemigrantams priemonės, susijusios su reintegracijos poreikių atliepimu, skirstomos į šias sritis:

1. **Informacijos apie grįžimo galimybes sklaida.** Šiais laikais besinaudodamos skaitmenine įtrauktimi valstybės institucijos gali ne tik teikti informaciją visuomenei, bet ir turi galimybę realiai bendrauti su (potencialiais) grįžtančiais asmenimis, atsakyti į jų klausimus, palengvinti grįžimo procesą ir aktyviai juos konsultuoti.
2. **Teisinė pagalba, mokymai, konsultacijos apie grįžimo gyventi ir dirbti į šalį galimybes, ekonominę pagalbą, reemigrantų verslų rėmimą, mokestines ir kito pobūdžio lengvatas.** Visgi įprastai nedaug valstybių turi panašių iniciatyvų, skirtų specialiai grįžusiems asmenims, nes jiems dažnai taikomos bendrosios politikos priemonės, o kartais jos įgyvendinamos kartu su politikos priemonėmis, skirtomis kitiems migrantams, turintiems panašių poreikių.
3. **Kalbos mokymo pagalba reintegracijos metu.** Kalbų mokymasis grįžimo kontekste yra itin aktuali priemonė reemigrantų šeimoms nariams, kurie gali būti kitų kultūrų atstovai, turintys ribotas arba visai jokių kalbos žinių. Jų poreikiai kalbos mokymuisi gali būti panašūs į kitų imigrantų poreikius. Kalbų mokymo kursai yra priemonė, sprendžianti didelę dalį integracijos ir reintegracijos problemų.
4. **Švietimo sistemos pasirengimas grįžtančių vaikų ir paauglių reintegracijai.** Pagalba grįžusių šeimų vaikams mokykloje taip pat yra svarbi reintegracijos politikos sritis, ypač todėl, kad jaunos šeimos dažnai yra viena iš reemigracijos politikos tikslinių grupių. Atitinkami tokios politikos (ypač pagalbos vietos kalbos mokymuisi) aspektai potencialių reemigrantų gali būti svarstomi dar prieš sugrįžtant į kilmės šalį. Mokyklinio amžiaus vaikai gali susidurti ne tik su kalbos problemomis, bet ir su kitais sunkumais, pavyzdžiui, kultūrinio šoku ar mokymosi sunkumais dėl skirtingų mokymo programų ir mokyklos kultūros.
5. **Apgyvandinimo, būsto rėmimo programos.** Tinkamo būsto paieška yra svarbi grįžimo proceso dalis, tačiau grįžusieji gali susidurti sunkumais, pavyzdžiui, informacijos apie aktualias rinkos kainas trūkumu, negalėjimu iš anksto apžiūrėti potencialų butą arba žinių apie teisę į socialinį būstą trūkumu. Tai ypač aktualu grįžusiesiems, kurie grįžta į kitą regioną nei tas, iš kurio išvyko, kur jie neturi socialinio tinklo, iš kur galėtų gauti informacijos ir paramos. Tarptautinė praktika rodo, kad grįžusiems asmenims reikėtų teikti paramą ir konsultacijas būsto paieškos klausimais, taip pat ir pagalbą gauti socialinį būstą, jei jie turi teisę jį gauti. Kai kurios šalys taip pat teikia pinigines subsidijas grįžusiems asmenims būsto įsigijimui paremti⁶².

⁶¹ ICMPD. *Return Migration. Background, Practice Examples and Policy Options for Intra-EU Mobility – Focus on Poland*. 2019:

https://www.icmpd.org/file/download/48431/file/Return%20Migration_Background%20C%20Practice%20Examples%20and%20Policy%20Options%20for%20Intra-EU%20Mobility%20E2%280%293%20Focus%20on%20Poland%20EN.pdf, p. 17–18.

⁶² *Ten pat*, p. 7–8.

3. Kultūrinė diasporos įvairovė: vertybiniai pokyčiai emigracijoje, jų poveikis reemigracijos ketinimams

3. 1. Lietuvių migracinės kultūros tyrimas

Lietuviai, gyvenantys emigracijoje, susiduria su vertybiniais iššūkiais ir jų vertybinės nuostatos ilgainiui keičiasi, prisitaikydamos prie priimančiosios visuomenės kultūros⁶³. Tokia dinamika lemia vertybinius skirtumus tarp Lietuvoje sėsliai gyvenančių asmenų bei emigrantų, taip pat tarp abiejų grupių asmenų, kurie planuoja migracinius pokyčius, tiek tarp tų, kurie nusiteikę ateityje gyventi sėsliai.

Posovietinio pereinamojo laikotarpio Lietuvos visuomenę apibūdino emocinė atmosfera, kurioje dominavo įtampa ir nerimas, socialinio nesaugumo augimas bei bendras pesimizmas⁶⁴. Šie veiksniai sutampa su konservatyvių vertybių stiprėjimu Lietuvoje. Tuo tarpu emigrantų populiacija vertybių klausimu pastebimai skiriasi nuo nemigruojančių lietuvių: tai, jog emigrantai priėmė sprendimą išsikraustyti ieškodami galimybių svetur, gali atspindėti didesnę jų atvirumą pokyčiams ir mažesnę konservatyvumą dar iki kultūrinės patirties priimančiosiose valstybėse.

Tačiau gyvenimo užsienyje patirtis taip pat daro įtaką atvykusiųjų kultūrinėms nuostatomis ir vertybėms. Tai nagrinėja akultūracijos teorijos. Dėl tarpkultūrinio kontakto migrantų populiacijos atsiduria kontinuume, kurio viename poliuje yra akultūracija (migrantai tampa vis panašesni į priimančiosios šalies gyventojus), o priešingame kontinuumo poliuje – akultūracijos atmetimas, kai migrantai išlaiko savo kilmės kultūros vertybes. Šiuos kontinuumo polių atspindi skirtingos akultūracijos strategijos: asimiliacija, reiškianti visišką akultūraciją, ir kultūrinė izoliacija, siekiant išsaugoti savo kultūrinį paveldą. Viduryje tarp šių strategijų yra integracija, kai kilmės kultūrinė tapatybė išlaikoma dalyvaujant platesnėje priimančiosios šalies kultūrinėje tradicijoje. Migrantai taip pat gali tapatintis su abiem kultūromis vienu metu, pasirinkdami dvikultūrinę prisitaikymo taktiką⁶⁵.

2021 m. kolektyviniame Lietuvos migracinės kultūros tyrime⁶⁶ analizuojami vertybinių nuostatų skirtumai tarp migruojančių, iš emigracijos grįžtančių ir pasiliekančių Lietuvos gyventojų. Tyrime nagrinėjama 4140 lietuvių emigrantų ir grįžusių iš emigracijos asmenų apklausa internetu ir 1250 Lietuvoje reziduojančių gyventojų apklausa (kombinuota – tiesioginė ir internetu); iš viso apklausta 5390 respondentų.

Tyrimo dalyviai buvo suskirstyti į šešias grupes: neturintys planų emigruoti vietos gyventojai, turintys planų emigruoti vietos gyventojai, neturintys planų grįžti į Lietuvą emigrantai, turintys planų grįžti emigrantai, vietos gyventojai, neplanuojantys vėl išvykti grįžę į Lietuvą emigrantai ir planuojantys vėl išvykti grįžę į Lietuvą emigrantai.

Analizuojant respondentus pagal amžiaus skirtumus, pastebima, kad Lietuvoje gyvenančio jaunimo grupė (asmenys iki 29 metų amžiaus) yra atviriausia emigracijos galimybei. Tačiau vertinant iš emigracijos grįžusius šios amžiaus grupės asmenis, jie susiskirsto į dvi beveik lygias grupes, iš kurių viena nori pasilikti Lietuvoje, o antroji – vėl emigruoti. Didžiausia emigrantų, ketinančių grįžti į Lietuvą, dalis yra tarp 30–39 metų amžiaus asmenų.

⁶³ Mockaitis, Audra I.; Kumpikaitė-Valiūnienė, Vilmantė. *Adjustment and Intra-Individual Value Change in Migrants: The Mediating Role of Host Country Embeddedness*. MUSSI Working Paper Series, 2025:

<https://www.maynoothuniversity.ie/sites/default/files/assets/document/Working%20Paper%202027%20draft.pdf>

⁶⁴ Kumpikaitė-Valiūnienė, Vilmantė; Žičkutė, I. Emigration after socialist regime in Lithuania: Why the West is still the best? *Baltic Journal of Management*, 2017, nr. 12, t. 1, p. 86–110: <https://doi.org/10.1108/BJM-02-2016-0053>

⁶⁵ *Ten pat*.

⁶⁶ Kumpikaitė-Valiūnienė, Vilmantė et al., A Study of Migration Culture in Lithuania in *Migration Culture*, Springer, Cham, 2021, p. 109–136: https://doi.org/10.1007/978-3-030-73014-7_11

Kalbant apie išsilavinimą, dauguma apklausoje dalyvavusių asmenų (iš visų tyrime išskirtų migracinių pozicijų ir ketinimų grupių) turi aukštąjį išsilavinimą. Apklausoje dalyvavę Lietuvos gyventojai buvo šiek tiek mažiau išsilavinę nei emigrantai ir grįžusieji⁶⁷.

Vyraujančios tyrimo respondentų profesijų grupės buvo specialistai (teisininkai, mokytojai, gydytojai ir kita – 22,1 proc.), paslaugų sektoriaus darbuotojai ir pardavėjai (12,6 proc.), biuro darbuotojai (9,4 proc.), pensininkai (8,6 proc.) bei technikai ir jaunesnieji specialistai (8,2 proc.).

Remiantis Shalomo Schwartzo metodika⁶⁸, respondentų prašyta išreikšti asmeninį požiūrį į vienuolikos grupių vertybes:

- galia (turtas, valdžia, socialinis pripažinimas, viešojo įvaizdžio palaikymas),
- pasiekimai (ambicija, įtaka, gebėjimai, protas, sėkmė),
- hedonistinės vertybės (malonumas, mėgavimasis gyvenimu),
- stimuliacija (įdomus gyvenimas, įvairovė, drąsa),
- savikryptiškumas (laisvė, kūrybiškumas, savigarba, nepriklausomybė, savo tikslų pasirinkimas, smalsumas),
- pritapimo vertybės (paklusnumas, savidisciplina, mandagumas, pagarba tėvams),
- universalistinės vertybės (lygybė, pasaulio taika, vienybė su gamta, išmintis, pasaulio grožis, socialinis teisingumas, plačios pažiūros, aplinkosauga),
- geranoriškumas (ištikimybė, atsakomybė, brandi meilė, draugystė, nuoširdumas, paslaugumas, atlaidumas),
- tradicijos (nuosaikumas, pagarba tradicijoms, nuolankumas, savosios dalies priėmimas, atsidavimas),
- saugumas (socialinė tvarka, valstybės saugumas, priklausymo jausmas, atsidėkojimas, šeimos saugumas, sveikata, švara),
- dvasingumas (dvasinis gyvenimas, vidinė harmonija, gyvenimo prasmė, atsiskyrimas)⁶⁹.

Toliau bus pristatyti minėto vertybių tyrimo rezultatai.

3. 2. Lietuvių emigrantų vertybinės nuostatos ir ketinimai grįžti iš emigracijos

Išanalizavus grįžti neplanuojančių emigrantų bendrąsias vertybes, išsiskyrė pasiekimų, stimuliacijos, savykryptiškumo ir tradicijų vertybių grupės. Nustatyta, kad pasiekimų, stimuliacijos ir savykryptiškumo vertybės buvo žymiai svarbesnės emigrantams, kurie nebuvo linkę grįžti, nei nemigruojančių vietinių gyventojų grupei. Šie rezultatai buvo panašūs į ketinančių migruoti vietinių gyventojų vertybių pasirinkimo pobūdį.

Tradicijos buvo vertinamos skirtingai. Pirma, emigrantai tradicines vertybes pabrėžė labiau nei nemigruojantys vietiniai gyventojai, kurie norėjo emigruoti. Tačiau pastaroji grupė tradicijas vertino mažiau nei nemigruojantys vietiniai gyventojai, kurie neturėjo ketinimų emigruoti.

Taip pat nustatyta, kad universalizmo, geranoriškumo ir prisitaikymo vertybių grupės buvo svarbesnės emigrantams, kurie neketino grįžti, nei nemigruojantiems vietiniams gyventojams. Emigrantai dvasinį gyvenimą vertino taip pat kaip tradicijas – labiau nei nemigruojantys vietiniai gyventojai, kurie ketino emigruoti, bet mažiau nei nemigruojantys vietiniai gyventojai, kurie neketino emigruoti.

⁶⁷ Šį dėsnį galima paaiškinti tuo, kad vietinių gyventojų atveju tyrimo autorės stengėsi pasiekti įvairesnes ir lygesnes respondentų grupes pagal amžių, lytį ir išsilavinimą, tačiau emigrantų atveju šios galimybės buvo ribotos.

⁶⁸ Schwartz, S. H. Universals in the content and structure of values: theoretical advances and empirical tests in 20 countries, in Zanna, M. (Ed.), *Advances in Experimental Social Psychology*, 1992, Vol. 25, p. 1–65. Academic Press, Orlando, FL: [https://doi.org/10.1016/S0065-2601\(08\)60281-6](https://doi.org/10.1016/S0065-2601(08)60281-6)

⁶⁹ Kumpikaitė-Valiūnienė, Vilmantė et al., A Study of Migration Culture in Lithuania in *Migration Culture*, Springer, Cham, 2021: https://doi.org/10.1007/978-3-030-73014-7_11, p. 112.

Toliau lyginant dvi emigrantų grupes pagal jų ketinimus grįžti į Lietuvą, išryškėjo skirtumai tarp individualistinių vertybių grupių. Visų kolektyvistinių vertybių, išskyrus tradicijas, svarbą emigrantai vertino panašiai. Nustatyta, kad galios vertybių grupės vertybės buvo svarbesnės tiems emigrantams, kurie nebuvo linkę grįžti, nei tiems, kurie buvo linkę grįžti. Šis skirtumas susiformavo dėl žymiai aukštesnių balų tokiose srityse kaip turtas ir socialinis pripažinimas. Dvi kitos vertybės, tokios kaip autoritetas ir viešojo įvaizdžio išsaugojimas, taip pat buvo įvertintos aukštesniais balais, tačiau reikšmingo skirtumo nepastebėta. Galima svarstyti, kad galbūt emigrantai, kurie neketina grįžti, labiau vertina galią, nes jie pasiekė aukštesnį statusą per turtą ir galią, todėl nenori grįžti ir prarasti to, kas pasiekta emigracijoje.

Pasiekimų vertybės (ambicija, įtaka, gebėjimai, protas ir sėkmė) taip pat buvo svarbesnės tiems emigrantams, kurie neketino grįžti, nei tiems, kurie norėjo grįžti. Tai vėlgi rodo, kad emigravę asmenys labiau vertina pasiekimus ir tikriausiai mano, kad juos lengviau užsitikrinti būnant užsienyje negu gyvenant Lietuvoje. Įdomu tai, kad abiejose emigrantų grupėse įtakos svarba buvo įvertinta žymiai žemesniais balais nei kitos pasiekimų vertybių grupės vertybės.

Taip pat nustatyta, kad hedonistinės vertybės buvo svarbesnės tiems emigrantams, kurie nebuvo linkę grįžti, nei tiems, kurie buvo linkę grįžti. Tiek malonumas, tiek gyvenimo džiaugsmas buvo vertinami žymiai aukščiau pirmojoje emigrantų grupėje.

Stimuliacija buvo dar viena vertybių grupė, kuri buvo svarbesnė tiems emigrantams, kurie nebuvo linkę grįžti, nei tiems, kurie buvo linkę grįžti. Buvo nustatytas reikšmingas skirtumas įdomaus ir įvairiapusio gyvenimo vertinime, o drąsos svarba abiejose emigrantų grupėse buvo panaši.

Savikryptiškumo vertybės taip pat buvo svarbesnės tiems emigrantams, kurie nebuvo linkę grįžti, nei tiems, kurie buvo linkę grįžti. Trys iš šešių šios grupės vertybių, tokių kaip laisvė, savo tikslų pasirinkimas ir savigarba, buvo įvertintos aukštesniais balais tų emigrantų, kurie nebuvo linkę grįžti, nei tų, kurie buvo linkę grįžti.

Priešingai nei aukščiau aprašytų vertybių grupių atveju, paaiškėjo, kad tradicijos buvo mažiau svarbios tiems emigrantams, kurie nebuvo linkę grįžti, nei tiems, kurie buvo linkę grįžti. Dvi šios grupės vertybės šių dviejų emigrantų grupių buvo vertinamos labai skirtingai. Tie, kurie nebuvo linkę grįžti, tradicijų gerbimą ir pamaldumą laikė mažiau svarbiomis vertybėmis nei tie, kurie buvo linkę grįžti. Tai siejasi su bendru supratimu, kad tradicijos yra mažiau svarbios emigrantams nei vietiniams nemigruojantiems gyventojams, tačiau grįžti linkę emigrantai taip pat jaučia ryšį su gimtinės tradicijomis.

Emigrantai, kurie nebuvo linkę grįžti, šioms vertybėms priskyrė didesnę svarbą nei emigrantai, kurie buvo linkę grįžti:

- lygybė,
- pasaulio grožis,
- socialinis teisingumas,
- plačios pažiūros,
- ištikimybė,
- atsakingumas,
- brandi meilė,
- savidisciplina,
- mandagumas,
- socialinė tvarka,
- šeimos saugumas,
- sveikata.

Emigrantai, kurie nebuvo linkę grįžti, nurodė teikiantys mažesnę svarbą dvasiniam gyvenimui nei emigrantai, kurie buvo linkę grįžti. Apibendrinant emigrantų vertybinius skirtumus ir panašumus,

nustatyta, kad jie skiriasi individualistinių vertybių atžvilgiu, o bendrame kolektyvistinių vertybių vertinime reikšmingų skirtumų nenustatyta.

Iš emigracijos grįžti ketinančių asmenų vertybes galima atpažinti pagal jų priskiriamą mažiausią vertę galios vertybių grupei. Ją lenkia tik grįžę asmenys, kurie yra pasiryžę vėl emigruoti. Apskritai, palyginus emigrantus su kitomis tyrimo grupėmis, paaiškėjo, kad jie žymiai skiriasi nuo nemigruojančių vietinių gyventojų individualistinių ir kolektyvistinių vertybių atžvilgiu, bet yra vertybiškai panašiausi į grįžusius emigrantus⁷⁰.

3. 3. Grįžusių emigrantų vertybinės nuostatos ir tolimesni migracijos ketinimai

Remiantis tyrimo rezultatais, dauguma vertybinių grįžusių emigrantų pasirinkimų buvo reikšmingai skirtingi nuo nemigruojančių Lietuvos gyventojų vertybių, o vertybiniai skirtumai tarp abiejų emigrantų grupių nebuvo dideli. Taigi grįžusieji vertybiškai lieka panašesni į kitus emigrantus nei į nemigruojančius vietinius gyventojus.

Lyginamoji dviejų iš emigracijos grįžusiųjų grupių analizė atskleidė skirtumus tokiose vertybių grupėse kaip pasiekimai, universalistinės vertybės ir geranoriškumas. Grįžusieji, neturintys ketinimų vėl emigruoti, visoms minėtoms vertybėms suteikė aukštesnius įvertinimus nei grįžusieji, turintys ketinimų vėl emigruoti. Nustatyta, kad pasiekimai buvo svarbesni grįžusiems, kurie neketino vėl emigruoti, nei tiems, kurie ketino vėl emigruoti.

Universalistinės vertybės taip pat buvo vertinamos aukštesniais balais tarp grįžusiųjų, kurie nebuvo linkę vėl emigruoti, nei tarp tų, kurie buvo linkę vėl emigruoti. Pusė šios grupės vertybių buvo pripažintos žymiai svarbesnėmis: taika pasaulyje, vienybė su gamta, išmintis ir aplinkos apsauga.

Geranoriškumo vertybės buvo laikomos svarbesnėmis tiems grįžusiesiems, kurie nebuvo linkę vėl emigruoti, nei tiems, kurie buvo linkę vėl emigruoti. Be to, buvo nustatyti kai kurie skirtumai atskirų vertybių, bet ne vertybių grupių atžvilgiu. Palyginti su grįžusiais, kurie buvo linkę vėl emigruoti, tie, kurie nebuvo linkę vėl emigruoti, aukštesnius balus skyrė tokioms vertybėms kaip:

- socialinis pripažinimas,
- laisvė,
- kūrybiškumas,
- pagarba tradicijoms.

Jau ankstesniuose tyrimuose pastebėta, kad mobilesni žmonės mažiau vertina tradicijas. Manoma, kad grįžusieji emigrantai, kurie aukštai vertina laisvę, socialinį pripažinimą ir kūrybiškumą, negali to įgyvendinti gimtojoje šalyje ir todėl gali būti linkę vėl emigruoti.

Abiejų grįžusiųjų emigrantų grupių vertybės pasirodė esančios labai panašios. Kalbant apie migracijos ir nemigracijos kultūras, grįžusiųjų vertybės pasirodė labiau panašios į migracijos kultūrą nei į nemigracijos. Tai reiškia, kad migracijos patirtis gali pakeisti vertybes ir atvirkščiai, skirtingas vertybių rinkinys gali turėti įtakos sprendimui migruoti.

Didžiausi vertybiniai skirtumai buvo nustatyti tarp dviejų skirtingiausių respondentų grupių – emigrantų, neturinčių ketinimų grįžti, ir Lietuvoje gyvenančių asmenų, neturinčių ketinimų emigruoti. Jų vertybes galima apibūdinti kaip atspindinčias migracijos ir nemigracijos kultūras. O grįžti norinčių emigrantų vertybės galėtų būti vertinamos kaip esančios tarp migracijos kultūros vertybių (kurias išreiškia neketinantys grįžti emigrantai) ir nemigracijos kultūros vertybių (kurias išreiškia nemigruojantys vietiniai gyventojai). Emigrantų, neturinčių noro grįžti, vertybės, atspindinčios migracijos kultūrą, daugiausia išsiskiria savarankiškumu, geranoriškumu ir

⁷⁰ Kumpikaitė-Valiūnienė, Vilmantė et al., A Study of Migration Culture in Lithuania in *Migration Culture*, Springer, Cham, 2021, p. 109–136: https://doi.org/10.1007/978-3-030-73014-7_11

universalizmu. Tai reiškia, kad emigrantai siekia nepriklausomo mąstymo ir veiksmų, saugo ir gerina tu, su kuriais dažnai bendrauja asmeniškai, gerovę, o labiausiai vertina supratimą, dėkingumą, toleranciją ir visų žmonių bei gamtos gerovės apsaugą.

Kita vertus, nemigruojančių vietinių gyventojų kultūrą galima apibūdinti kaip tokią, kurioje aukščiausią vietą užima saugumo, geranoriškumo ir savarankiškumo vertybės. Manoma, kad šiai gyventojų grupei svarbiausios vertybės yra visuomenės, santykių ir asmeninis saugumas, harmonija bei stabilumas. Visa tai sulaiko juos nuo sprendimo išvykti, nes toks veiksmas galėtų pakenkti jų turimam saugumui. Galime pastebėti, kad savarankiškumas nemigruojantiems vietiniams gyventojams yra mažiau svarbus nei emigrantams.

Kita vertybė, kuri skiria neketinančius grįžti emigrantus ir nemigruojančius vietos gyventojus yra hedonizmas. Hedonizmo, galios ir tradicijų įvėrčių vidurkis buvo aukštesnis nemigruojantiems vietiniams gyventojams. Pagarba, įsipareigojimas ir savo kultūros ar religijos diktuojamų papročių bei idėjų priėmimas buvo mažiau svarbūs emigrantams. Iš šių rezultatų galima daryti prielaidą, kad dalis emigravusių ir neturinčių ketinimų grįžti į Lietuvą asmenų teikia pirmenybę asimiliacijos ar marginalizacijos akultūracijos strategijoms ir todėl nesiekia puoselėti savo kultūros⁷¹.

3. 4. Vertybiniai emigrantų pokyčiai priklausomai nuo migracijos tikslo valstybės

2025 m. KTU mokslininkų grupė tyrė, kaip kinta emigrantų vertybės jiems gyvenant skirtingose šalyse. Tirtos valstybės, kuriose įsikūrusios didžiausios lietuvių bendruomenės: JK, Norvegija, Airija, Vokietija ir JAV. Analizuoti 2200 emigrantų, gyvenančių minėtose valstybėse, duomenys.

Nors visose šalyse lietuviai emigrantai labiausiai vertina saugumą ir saviraišką, o mažiausiai – galios poreikį, tyrimo rezultatai atskleidė ir vertybinius skirtumus.

Pastebėtina, kad JAV lietuviams visos vertybės yra svarbesnės nei kitiems tyrimo dalyviams. Be to jie labiausiai vertina saviraišką – jiems itin svarbu turėti galimybę patiems rinktis, kurti, išsakyti nuomonę ir siekti savo tikslų. Ši vertybė JAV gyvenantiems lietuviams net svarbesnė nei saugumas, kuris kitiems tautiečiams išlieka pamatinis. Tokia vertybinė kryptis rodo aukštą autonomijos ir pasitikėjimo savimi lygį, būdingą amerikietiškam individualizmo modeliui.

JAV lietuviams taip pat itin svarbus universalizmas – pagarba visiems žmonėms, nepriklausomai nuo jų kilmės ar pažiūrų, socialinis teisingumas ir atsakomybė už kitų gerovę. Kartu jie vertina geranoriškumą – rūpestį artimaisiais, pagalbą draugams, bendruomeniškumą. Tai rodo, kad, nors gyvena itin konkurencinėje visuomenėje, JAV lietuviai geba išlaikyti pusiausvyrą tarp asmeninio tobulėjimo ir socialinio jautrumo. Be to, aukštesnis nei kitų šalių pasiekimų bei atvirumo pokyčiams vertinimas parodo jų norą tobulėti, drąsiai imtis iniciatyvos ir keisti savo aplinką.

Į Norvegiją lietuviai pradėjo emigruoti apie 2010 m. – vėliausiai iš visų tirtųjų šalių. Čia gyvenantys lietuviai labiausiai vertina saugumą – jiems itin svarbu gyventi stabilioje, patikimoje aplinkoje, kurioje užtikrintos socialinės garantijos ir pasitikėjimas kitais žmonėmis. Kartu Norvegijos lietuviai gana aukštai vertina ir saviraišką, nors ši vertybė čia mažiau išreikšta nei JAV ar JK. Tokia kombinacija rodo pusiausvyrą tarp asmeninių ambicijų ir socialinės harmonijos. Be to, Norvegijoje gyvenantys lietuviai mažiausiai iš visų tirtųjų vertina galią – tai reiškia, kad jų ambicijos orientuotos ne į valdžią ar statusą, o į gyvenimo kokybę, lygybę ir vidinę darną.

JK gyvena didžiausias skaičius iš Lietuvos emigravusių lietuvių. Jiems be saugumo ir savirealizacijos vertybių yra svarbus geranoriškumas. JK lietuviai pasižymi rūpinimusi kasdieniais santykiais ir gerove savo artimoje aplinkoje, vertina sąžiningumą, draugiškumą, atsakomybę. Toks vertybinis profilis rodo emocinę brandą ir stiprų moralinį pamatą. Britiška kultūrinė įvairovė ir

⁷¹ Kumpikaitė-Valiūnienė, Vilmantė et al., A Study of Migration Culture in Lithuania in *Migration Culture*, Springer, Cham, 2021, p. 109–136: https://doi.org/10.1007/978-3-030-73014-7_11

praktinis požiūris į gyvenimą atspindi jų vertybinį balansą tarp atsakomybės ir laisvės. JK lietuviai geba veikti savarankiškai, tačiau tuo pat metu išlaiko glaudų ryšį su kitais ir remia tautiečių bendruomenes.

Tuo tarpu Airijos lietuviai išsiskiria tuo, kad jiems ypač svarbūs ne tik stabilumas, finansinis ir socialinis saugumas bei noras tobulėti, bet ir pasiekimai. Jie nori būti sėkmingi, pasiekti užsibrėžtų tikslų, įrodyti savo gebėjimus. Tai būdinga emigrantams, kurie siekia įsitvirtinti naujoje šalyje, parodyti savo kompetenciją ir pasiekti geresnį gyvenimo lygį.

Vokietijoje gyvenantys lietuviai – bene vertybiškai stabiliausi. Jų vertybės pasiskirsto gana tolygiai, be didelių kraštutinumų. Jiems svarbūs universalizmas ir geranoriškumas, kas liudija stiprų socialinės atsakomybės jausmą ir rūpestį kitais. Vis dėlto Vokietijoje gyvenantys lietuviai labiausiai iš visų tirtųjų vertina saugumą – poreikį gyventi stabilioje, nuspėjamoje aplinkoje. Tokia kombinacija atskleidžia, kad Vokietijoje gyvenantys lietuviai savo vertybėse derina disciplinuotą racionalumą su žmogišku jautrumu.

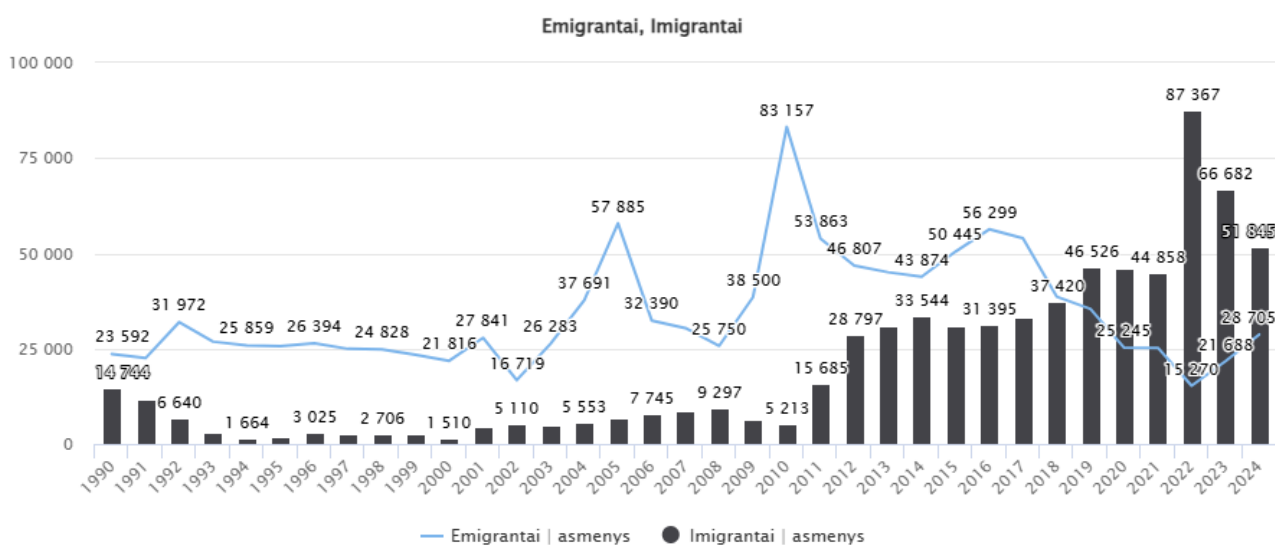
Galime pastebėti, kad lietuvių emigrantų vertybės skirtingose šalyse adaptuojasi pagal priimančios visuomenės kultūrą, tačiau tautinis vertybinis pagrindas taip pat išlieka stiprus⁷².

⁷² Kauno Technologijos Universitetas. *Emigracija keičia ne tik adresą, bet ir vertybes*, 2025: <https://evf.ktu.edu/news/ktu-tyrimas-emigracija-keicia-ne-tik-adresa-bet-ir-vertybes/>

4. Emigracija ir ją skatinantys veiksniai

Nuo Nepriklausomybės atkūrimo 1990 m. iki įstojimo į ES 2004 m. iš Lietuvos emigravo 349 tūkst. gyventojų. Lietuvai įstojus į ES per intensyviausią emigracijos laikotarpį (2004–2018 m.) iš Lietuvos išvyko dar 652 tūkst. gyventojų. Daugiausiai tai buvo jauni, ekonomiškai aktyvūs 20–39 m. amžiaus asmenys⁷³ (žr. 1 pav.).

Migracijos departamento duomenimis⁷⁴, šiuo metu apie 460 tūkst. lietuvių gyvena užsienyje, daugiausia – JK, Vokietijoje, Norvegijoje ir Airijoje, taip pat ir JAV⁷⁵. Nuo 2018–2019 m. stebima emigracijos iš Lietuvos mažėjimo tendencija. Taip pat svarbu pastebėti, kad šiuos metus galima įvardinti kaip lūžinį laikotarpį, kai praktiškai susilygino emigracijos ir imigracijos apimtys, o nuo 2019 m. atvykstančių į Lietuvą asmenų srautai tapo didesni nei išvykstančiųjų.

1 pav. Emigracijos ir imigracijos dinamika Lietuvoje 1990–2024 m.

Šaltinis: Valstybės duomenų agentūra

Vienas naujausių tyrimų, kuriame analizuojami lietuvių emigraciją skatinantys veiksniai, yra 2021 m. Lietuvos iš užsienio mokslininkų kolektyvinė monografija „Migracijos kultūra: lyginamoji perspektyva“⁷⁶. Tyrime nagrinėjama 4140 lietuvių emigrantų ir grįžusių iš emigracijos asmenų apklausa internetu ir 1250 Lietuvoje reziduojančių gyventojų apklausa (kombinuota – tiesioginė ir internetu); iš viso apklausta 5390 respondentų.

Tyrimo dalyviai buvo suskirstyti į šešias grupes: neturintys planų emigruoti vietos gyventojai, turintys planų emigruoti vietos gyventojai, neturintys planų grįžti į Lietuvą emigrantai, turintys planų grįžti emigrantai, vietos gyventojai, neplanuojantys vėl išvykti grįžę į Lietuvą emigrantai ir planuojantys vėl išvykti grįžę į Lietuvą emigrantai.

Apklausoje tyrimo respondentų prašyta įvertinti **emigraciją skatinančių veiksnių sąrašą**, kuriame, remiantis ankstesniais tyrimais, išskirti šie veiksniai:

- atlyginimo dydis kilmės šalyje;

⁷³ STRATA. 2020. *Senstanti Lietuvos visuomenė*: <https://strata.gov.lt/images/tyrimai/2020-metai/zmogiskojo-kapitalo-politika/20200924-senstanti-lietuvos-visuomene.pdf>

⁷⁴ Migracijos departamentas. *Migracijos metraštis 2025 m.*:

<https://migracija.lrv.lt/public/canonical/1773924358/1564/MM%202025%20LT.pdf>

⁷⁵ Kauno Technologijos Universitetas. *Emigracija keičia ne tik adresą, bet ir vertybes*, 2025.

⁷⁶ Kumpikaitė-Valiūnienė, Vilmantė et al., A Study of Migration Culture in Lithuania in *Migration Culture*, Springer, Cham, 2021, p. 109–136: https://doi.org/10.1007/978-3-030-73014-7_11

- gyvenimo sąlygos (pavyzdžiui, šeimos pajamos, namų išlaikymo kaina);
- atlygio skirtumai ir pajamų nelygybė;
- kilmės šalies ekonominis išsivystymas (skurdo lygis, bendrasis vidaus produktas);
- paslaugų ir prekių kainos;
- nepakankamas naujų darbo vietų kiekis;
- mokesčių sistema;
- socialinė nelygybė;
- tikėtinas būsimos pensijos dydis;
- švietimo ir mokslo sistema (kaina, kokybė, asmeninis siekis gauti išsilavinimą);
- kultūrinis gyvenimas kilmės šalyje;
- sveikatos apsaugos pobūdis;
- aplinkos saugumas;
- klimato sąlygos;
- šeiminių priežastys (tėvai ar kiti užsienyje gyvenantys giminaičiai, santuoka užsienyje);
- korupcijos lygis kilmės šalyje;
- negatyvi emocinė aplinka kilmės šalyje;
- lietuvių pesimizmas;
- netolerancija ir diskriminacija;
- galimybė laisvai skleisti asmeninius įsitikinimus;
- asmeninis pokyčių poreikis;
- politinė situacija kilmės šalyje;
- politiniai įsitikinimai;
- Lietuvos geopolitinė situacija⁷⁷.

Tiek emigracijoje gyvenantys ir neplanuojantys grįžti į Lietuvą, tiek tokių planų turintys emigravę apklausos respondentai panašiai aukštai įvertino šių emigraciją skatinančių veiksnių svarbą: gyvenimo sąlygų skirtumai, atlygio skirtumai ir pajamų nelygybė, prekių ir paslaugų kainos, švietimo ir mokslo sistema, darbo vietų trūkumas, įsitikinimų sklaidos laisvė, šeiminių priežastys.

Darbo galimybės buvo svarbesnės tiems, kurie norėjo grįžti į Lietuvą nei tiems, kurie grįžti nenorėjo, o socialinės apsaugos sistema buvo įvertinta atvirksčiai. Įdomu tai, kad šalies ekonominio išsivystymo lygis buvo laikomas mažiau svarbiu veiksniu tarp tų emigrantų, kurie norėjo grįžti gyventi į Lietuvą. Kultūrinis gyvenimas ir galimybės skleisti savo įsitikinimus buvo įvertinti kaip mažiausiai svarbūs iš emigraciją skatinančių veiksnių.

Vis dėlto buvo nustatyta keletas reikšmingų skirtumų tarp emigrantų, kurie planavo grįžti į Lietuvą, ir tų, kurie to neplanavo. Emigrantai, kurie neplanavo grįžti gyventi į Lietuvą, visiems toliau išvardintiems emigracijos skatinimo veiksniams priskyrė didesnę svarbą nei tie, kurie planavo grįžti: atlyginimas Lietuvoje, politinė korupcija, šalies ekonominio išsivystymo lygis, mokesčių sistema, socialinės apsaugos sistema, asmeninis pokyčių poreikis, sveikatos apsaugos pobūdis, netolerancija ir diskriminacija, aplinkos ir klimato sąlygos, kultūrinis gyvenimas. Pastebėtina tai, kad nors pirmąja ekonominio pobūdžio veiksniais, nurodantys į tai, kad vyrauja ekonominės migracijos motyvai, asmenims, apsisprendusiems artimiausiu metu negrįžti gyventi į Lietuvą, svarbūs ir socialinės, kultūrinės bei fizinės aplinkos veiksniai.

Emigracijos veiksnių požiūriu tirtos ir dvi grįžusiųjų iš emigracijos asmenų grupės: ketinantieji pasilikti Lietuvoje ir ketinantieji toliau emigruoti⁷⁸. Įdomu tai, kad dauguma grįžusiųjų, kurie neketino vėl emigruoti, buvo 25–29 arba 30–34 metų amžiaus (po 28 proc. kiekvienoje amžiaus

⁷⁷ *Ten pat*, p. 112.

⁷⁸ Svarbu paminėti, kad grįžusiųjų analizei naudoti statistiniai duomenys buvo riboti dėl imties dydžio ir duomenų specifikos.

grupėje), o dauguma grįžusiųjų, kurie ketino vėl emigruoti, buvo jaunesni – 25–29 metų amžiaus (28 proc.), o antra pagal dydį grupė – 20–24 metų amžiaus (19 proc.).

Tik trys iš dešimties svarbiausių emigraciją skatinančių veiksnių sutapo ir turėjo tą pačią prioritetinę reikšmę abiejose grįžusiųjų grupėse: darbo užmokestis Lietuvoje, prekių ir paslaugų kainos bei mokesčių sistema. Abi grįžusiųjų grupės daugumą veiksnių, skatinančių išvykti, įvertino panašiai. Tik šiais atvejais buvo nustatyti reikšmingi skirtumai:

- darbo užmokestis Lietuvoje,
- darbo užmokesčio skirtumai ir pajamų nelygybė,
- netolerancija, diskriminacija,
- aplinkos ir klimato sąlygos,
- politinė korupcija,
- šeiminių priežastys.

Nustatyta, kad atlyginimas Lietuvoje, atlygio skirtumai ir pajamų nelygybė, netolerancija ir diskriminacija, aplinkos ir klimato sąlygos bei politinė korupcija buvo svarbesni emigracijos skatinimo veiksniai tiems grįžusiems, kurie buvo pasirengę vėl emigruoti, nei tiems, kurie nebuvo pasirengę vėl emigruoti. Priešingai, šeiminių priežastys kaip išvykimą skatinantis veiksnys buvo svarbesnės grįžusiems asmenims, kurie nebuvo linkę vėl emigruoti, nei tiems, kurie buvo linkę vėl emigruoti⁷⁹. Tai rodo, kad grįžę asmenys, neturintys ketinimų vėl emigruoti, išvyktų tik dėl šeimos priežasčių, o tie, kurie turi ketinimų vėl emigruoti, yra nepatenkinti ir juos išvykti verčia daugiau skirtingų veiksnių, susijusių ne tik su ekonominėmis sąlygomis, bet ir su socialine, kultūrine atmosfera šalyje.

Pagrindiniais emigraciją skatinančiais veiksniais pačių emigrantų laikomi gyvenimo sąlygų ir atlyginimų skirtumai, darbo vietų trūkumas, kainos, švietimo sistema, mokesčių ir socialinės apsaugos sistemos, taip pat šeiminių priežastys, politinė korupcija, politinė situacija ir kiti socialinio bei kultūrinio pobūdžio veiksniai.

Emigrantai, nesiruošiantys grįžti į Lietuvą, šiems veiksniams priskiria didesnę svarbą nei tie, kurie planuoja grįžti. Tarp grįžusiųjų vėl emigruoti linkusiems ypač svarbūs atlyginimai, pajamų nelygybė, netolerancija, diskriminacija, aplinkos ir klimato sąlygos bei politinė korupcija. Tuo tarpu tiems, kurie neketina vėl išvykti, didesnę reikšmę turi šeiminių priežastys.

Analizuojant Lietuvos gyventojų emigracijos priežastis vertinga Simons 2017 m. atlikta lyginamoji Lietuvos, Latvijos ir Estijos piliečių migracijos analizė⁸⁰. Tyrime pastebėta, kad Baltijos valstybėse ypatingas dėmesys skiriamas darbo užmokesčiui ir nedarbui kaip pagrindiniams „stūmos“ arba emigracijos skatinimo veiksniams.

Remiantis teorinėmis išvalgomis, žemas darbo užmokestis skatina emigraciją į šalis, kuriose atlyginimai yra didesni, o pajamų skirtumai tarp valstybių, stiprėjant globalizacijai, dar labiau intensyvina migracijos srautus. Empiriniai duomenys rodo, kad tyrimo metu Estijoje, Latvijoje ir Lietuvoje vidutinis darbo užmokestis buvo reikšmingai mažesnis nei daugumoje EBPO bei ES šalių.

⁷⁹ Kumpikaitė-Valiūnienė, Vilmantė et al., A Study of Migration Culture in Lithuania in *Migration Culture*, Springer, Cham, 2021, p. 109–136: https://doi.org/10.1007/978-3-030-73014-7_11

⁸⁰ Simons, Annalise. Variations in migration in the Baltic States. *Claremont-UC undergraduate research conference journal*, 2021, Nr. 9, p. 67–81: <https://scholarship.claremont.edu/urceu/vol2021/iss1/9>

Todėl tikėtina, kad gyventojai, ypač Latvijoje ir Lietuvoje, buvo labiau linkę emigruoti siekdami geresnių ekonominių galimybių.

Kitas svarbus emigracijos skatinimo veiksnys yra nedarbo lygis. Teoriškai aukštas nedarbas skatina gyventojus išvykti į šalis, kuriose yra daugiau darbo galimybių. Analizuojamu laikotarpiu visos trys Baltijos valstybės patyrė reikšmingą nedarbo augimą po 2008 m. ekonominės krizės, tačiau ilgainiui Estija išlaikė žemesnį nedarbo lygį nei Lietuva ir Latvija. Lyginant su kitomis EBPO šalimis, Estijos nedarbo lygis buvo artimas ES vidurkiui, tuo tarpu Lietuvoje ir Latvijoje jis išliko aukštesnis. Tai rodo, kad Estijoje darbo paklausa esant santykinai didesnei, emigracijos spaudimas buvo mažesnis nei kitose Baltijos valstybėse.

Kumpikaitė-Valiūnienė ir Lukauskas 2017 m. tyrime „Kodėl lietuviai migruoja į JK, Vokietiją ir Norvegiją?“⁸¹ nagrinėjo lietuvių migracijos į šias valstybes priežastis. Nustatyta, kad pagrindinis migraciją lemiantis veiksnys buvo ekonominės sąlygos, kas atitinka ir kitų tyrimų rezultatus. Esminiai ekonominiai motyvai yra per mažas darbo užmokestis Lietuvoje (stūmos veiksnys) ir didesnės pajamos tikslo šalyse (traukos veiksnys). Tarp neekonominių veiksnių išskirtos asmeninės gyvenimo sąlygos Lietuvoje (stūmos veiksnys) bei užsienyje gyvenantys artimieji (traukos veiksnys), kas rodo migracijos tinklų egzistavimą nagrinėtose šalyse. Be to, didesnes savirealizacijos galimybes nurodė maždaug trečdalis respondentų JK ir Vokietijoje bei ketvirtadalis Norvegijoje.

Pastebėta, kad JK emigrantams iš Lietuvos buvo patrauklesnė dėl studijų ir švietimo sistemos bei geresnių įsidarbinimo galimybių. Vokietija išsiskyrė palankesnėmis socialinėmis sąlygomis, sveikatos apsaugos sistema, patrauklesniu klimatu ir politiniu stabilumu. Palyginti su JK ir Vokietija, Norvegija buvo mažiau patraukli dėl aukštų pragyvenimo kaštų, kalbos barjero ir mažesnių mokesčių patrauklumo. Tačiau Norvegija ir Vokietija dažniau nei JK buvo siejamos su prestižu ir aukštesnėmis pajamomis. Taip pat nustatyta, kad šeimos veiksniai buvo ypač svarbūs migrantams, vykstantiems į Norvegiją. Apibendrinant galima teigti, kad, be ekonominių veiksnių, reikšmingą vaidmenį migracijos sprendimuose atlieka ir neekonominiai veiksniai.

Detalizuojant emigracijos motyvus pravartus 2017 m. Kumpikaitės-Valiūnienės ir Žičkutės tyrimas⁸². Pastarasis atskleidė, kad žemas darbo užmokestis išlieka vienu svarbiausių emigracijos iš Lietuvos veiksnių, ypač tarp jaunimo. Vyresnio amžiaus asmenys dažniau migruoja dėl nedarbo, todėl migraciją suvokia kaip išgyvenimo strategiją. Jaunesnė karta, augusi geresnėmis sąlygomis, labiau akcentuoja socialinio teisingumo aspektus ir siekį geresnės gyvenimo kokybės, todėl emigracija tiems daugiau susijusi su geresnėmis savirealizacijos galimybėmis užsienyje.

Šeimos priežastys, ypač tarp moterų, išskiriamos kaip vienos svarbiausių emigracijos paskatų. Tai siejama su darbo migracijos modeliu, kai vienas iš šeimos narių (dažniausiai vyras) išvyksta uždirbti, o vėliau prie jo prisijungia likusi šeima. Tyrimai rodo lyčių skirtumus: vyrai dažniau akcentuoja ekonominius ir gyvenimo sąlygų veiksnius, o moterų migracija dažniau grindžiama šeimos aplinkybėmis. Taip pat pabrėžiama, kad šeimos strategijos gali būti orientuotos į ekonominės rizikos mažinimą, paskirstant pajamas tarp skirtingų šalių.

Svarbus ir kultūrinis aspektas – pagarba tėvams, rūpestis šeimos gerove bei sveikata yra giliai įsišaknijusios vertybės tarp lietuvių, nepriklausomai nuo amžiaus. Šios vertybės išlieka reikšmingos ir jaunesnėms kartoms, todėl šeimos veiksniai išlieka vienu svarbiausių migracijos motyvų.

⁸¹ Kumpikaitė-Valiūnienė, Vilmantė; Lukauskas, Mantas. Why Lithuanians Migrate to the UK, Germany and Norway? *Journal of Economics, Business and Management*, 2017, Nr. 5, p. 103–107: <https://www.joebm.com/vol5/494-MM0014.pdf>

⁸² Kumpikaitė-Valiūnienė, Vilmantė, Žičkutė-Daugelavičienė, Ineta. Emigration after socialist regime in Lithuania: why the West is still the best? *Baltic Journal of Management*, 2017, Nr. 12, p. 86–110: <https://doi.org/10.1108/BJM-02-2016-0053>

Apibendrinant Lietuvos piliečių emigracijos veiksnius, esami moksliniai tyrimai nurodo, jog vyraujantys emigracijos veiksniai yra ekonominiai – žemas darbo užmokestis ir aukštesnės pajamos užsienyje, taip pat nedarbas. Vis dėlto mokslinių tyrimų analizė atskleidžia, kad emigracijos pasirinkimams svarbūs ir neekonominiai veiksniai – tokie kaip šeimos ryšiai, migracijos tinklai, savirealizacijos galimybės bei kultūrinės vertybės.

Migracijos krypties pasirinkimą taip pat lemia švietimo galimybės ar socialinė aplinka. Taip pat išryškėja lyčių ir amžiaus skirtumai – vyresniems migrantams aktualesni ekonominiai motyvai, jaunesni migrantai labiau orientuojasi į gyvenimo kokybę, o šeimos motyvai ypač svarbūs moterims. Visa tai leidžia teigti, kad tiek emigracija, tiek grįžtamoji migracija yra kompleksiški, daugialypiai reiškiniai.

5. Grįžtamoji migracija ir ją skatinantys veiksniai

Remiantis Russelo Kingo konceptualizacija⁸³, grįžtamoji migracija laikytina procesu, kurio metu asmenys po reikšmingo laikotarpio, praleisto kitoje šalyje ar regione, sugrįžta į savo kilmės šalį ar vietą.

Grįžtamosios migracijos reiškinys Lietuvoje nėra naujiena, juolab, kad šaliai įstojus į ES 2004 m. išgyvenome net kelias didesnes Lietuvos piliečių emigracijos į užsienį bangas, po kurių sekė (nors ir gerokai mažesnis už emigravusiųjų apimtis) tautiečių sugrįžimas. Migracijos departamentas pateikia 2021–2024 m. statistinius duomenis apie Lietuvos piliečių grįžtamąją migraciją ir emigraciją⁸⁴ (žr. 1 lentelę).

1 lentelė. LR piliečių grįžtamoji migracija ir emigracija 2021–2024 m.

	2021	2022	2023	2024
Grįžtamoji migracija	23712	14352	16695	18934
Emigracija	25205	15270	21688	28705

Interpretuojant šiuos duomenis, matyti, jog didesnė grįžtamosios migracijos banga buvo 2021 m., kas gali būti sietina su COVID–19 pandemija ir jos liekamaisiais socioekonominiais reiškiniais.

Analizuojant gilumines grįžtamosios migracijos priežastis vertinga pasirodė Migracijos departamento 2024 m. atlikta apklausa⁸⁵. Jos duomenimis, pagrindinėmis priežastimis, skatinančiomis grįžimą į Lietuvą, migrantai dažniausiai įvardino Lietuvoje gyvenančią šeimą ir draugus (2024 m. – 58 proc.), tai, kad jie niekur kitur nesijaučia taip gerai kaip Lietuvoje (2024 m. – 26 proc.) ir norą dirbti bei kurti Lietuvai (2024 m. – 18 proc.). Nepaisant to, aukšta gyvenimo kokybė Lietuvoje vis rečiau įvardinama kaip priežastis, skatinanti grįžti į Lietuvą. 2018 m. 41,6 proc. respondentų įvardino šią priežastį, o 2024 m. gyvenimo kokybė figūravo tik 18 proc. užsienyje gyvenančių lietuvių atsakymuose.

Apžvelgiant teorinį grįžtamosios migracijos tyrimų lauką pastebėtina, kad grįžtamosios migracijos motyvai yra daugialypiai ir susiję tiek su sprendimu grįžti, tiek su pakartotine migracija. Ankstyvosios teorijos pabrėžė ekonominius veiksnius, laikydamos sugrįžimą nesėkme, tačiau vėlesni

⁸³ Russel, King. Generalizations from the history of return migration. *Return migration: Journey of hope or despair?* 2000, p. 7–55.

⁸⁴ Migracijos departamentas: <https://123.emn.lt/migracijos-tendencijos/>

⁸⁵ Migracijos departamentas. *Priežastys, skatinančios grįžti*: <https://123.emn.lt/imigracija/>

požiūriai atskleidė sudėtingesnį sprendimų pobūdį. Naujoji darbo migracijos ekonomika akcentuoja šeimos gerovę ir tikslų įgyvendinimą. Struktūriniai požiūriai išryškina socialinius ir kultūrinius veiksnius, ypač šeimos ryšius ir nostalgiją. Taip pat svarbus veiksnys, apsprendžiantis grįžimą, – migrantų sukaupti ištekliai. Pastebėtina, kad transnacionaliniai ryšiai gali tiek skatinti sugrįžimą, tiek didinti pakartotinės migracijos tikimybę dėl reintegracijos iššūkių⁸⁶.

Remiantis Vilniaus universiteto sociologų 2023 m. tyrimu, lietuvių emigrantų grįžimą į kilmės šalį skatina noras gyventi savoje kultūroje, arti artimųjų, auginti vaikus lietuviškoje aplinkoje, įsipareigojimai šeimai, ankstesnių tikslų pasiekimas. Be to, reemigracijai labai svarbus tarptautinis saugumo, ekonomikos bei politikos kontekstas. Tai reiškia, kad emigrantų grįžimą paskatina išorinės situacijos, krizės, globalūs ir regioniniai iššūkiai (tokie kaip COVID-19 pandemija, karas Ukrainoje, „Brexit“)⁸⁷.

Remiantis Užsienio reikalų ministerijos (URM) užsakymu 2025 m. atlikta Lietuvos diasporos apklausa, 57 proc. emigravusių lietuvių neatmeta galimybės kada nors ateityje grįžti į Lietuvą, o 8 proc. tą planuoja padaryti per artimiausius dvejus metus. Kaip vieną iš pagrindinių grįžimą skatinančių veiksnių 58 proc. respondentų įvardijo Lietuvoje gyvenančią šeimą ir draugus⁸⁸. Pastebėta, kad tarp dažniausiai minimų kliūčių reemigracijai yra: administracinė našta (deklaravimas, socialinio ir sveikatos draudimo klausimai, dokumentai), vaikų integracija į švietimo sistemą, kvalifikacijų ir patirties „perkėlimas“ į Lietuvos darbo rinką, būsto įperkamumas, lūkesčių ir realybės neatitikimas darbo kultūros ar viešųjų paslaugų kokybės srityse. Trūksta paskatų ikimokyklinio ugdymo srityje.

2023 m. publikuotas Czeranowskos ir bendra autorių tyrimas⁸⁹, kuriame nagrinėta Lietuvos ir Lenkijos piliečių reemigracijos specifika. Remiantis kokybine tyrimų metodologija atliktu tyrimu, konstatuota, kad svarbiausi veiksniai, susiję su migrantų situacija po sugrįžimo, yra: užimtumo galimybės, karjeros perspektyvos bei darbo kokybė. Pastaroji, tiek Lietuvoje, tiek Lenkijoje migrantų požiūriu dažnai vertinama neigiamai.

Pastebėta, kad migrantų apsisprendimams reikšmingą įtaką daro gyvenimo ciklo etapas: vieniši asmenys be vaikų dažniau linkę pakartotinai migruoti, o turintys partnerį ir vaikų – rečiau. Sugrįžimo ir tolesnės migracijos sprendimai formuojasi kompleksiskai, atsižvelgiant į asmeninius, šeiminius ir profesinius veiksnius, kurių deriniai yra individualūs ir sunkiai tipologizuojami.

Tyrimas taip pat atskleidžia skirtingas transnacionalumo reikšmes: vieniems migrantams jis tampa našta, kurios siekiama atsisakyti, kitiems – svarbiu resursu, padedančiu įveikti reintegracijos sunkumus, tačiau kartu galinčiu skatinti pakartotinę migraciją.

Lyginamuoju požiūriu pažymima, kad Lietuva susiduria su didesniais demografiniais iššūkiais nei Lenkija ir aktyviau siekia pritraukti sugrįžtančius migrantus, tačiau rezultatai rodo, kad lietuviai vis dar dažniau pakartotinai emigruoja. Todėl pabrėžiama būtinybė ne tik skatinti sugrįžimą, bet ir užtikrinti sėkmingą sugrįžusiųjų integraciją tėvynėje.

Strumickienės 2019 m. publikuotame tyrime „Lietuvių grįžtamoji migracija: tarp nesėkmės, nostalgijos ir noro tobulinti Lietuvą“ Lietuvos migrantų sprendimai grįžti į tėvynę, pasilikti tikslo šalyje arba praktikuoti transnacionalų gyvenimo būdą priklauso nuo daugelio veiksnių, kurių svarba

⁸⁶ Czeranowska, O.; Parutis, V.; Trajka, A. Between settlement, double return and re-emigration: motivations for future mobility of Polish and Lithuanian return migrants. *Comparative Migration Studies*, 2023, Nr. 11, t. 28: <https://link.springer.com/article/10.1186/s40878-023-00350-3>

⁸⁷ Vilniaus universitetas, Filosofijos fakultetas. *Kas skatina emigrantus grįžti į Lietuvą? 2023*: <https://naujienos.vu.lt/kas-skatina-emigrantus-grizti-i-lietuva/>

⁸⁸ Europos migracijos tinklas (EMN) Lietuvoje. *Kokios buvo svarbiausios migracijos tendencijos Lietuvoje 2024 metais?*: <https://www.emn.lt/naujienos/n3-kokios-buvo-svarbiausios-migracijos-tendencijos-lietuvoje-2024-m/>

⁸⁹ Czeranowska, O.; Parutis, V.; Trajka, A. Between settlement, double return and re-emigration: motivations for future mobility of Polish and Lithuanian return migrants. *Comparative Migration Studies*, 2023, Nr. 11, t. 28.

gali skirtis pagal individualią migracijos patirtį. Pagrindiniai grįžimo motyvai apima migracijos tikslų pasiekimą, gimtojo krašto ilgesį bei sunkumus integruojantis į tikslo šalies visuomenę⁹⁰.

Migracijos patirties vertinimas pagal lūkesčių pateisinimo kriterijų atskleidė, kad dauguma emigrantų (77,1 proc.) mano, jog jų emigracija pateisino lūkesčius, o tik nedidelė dalis (8,7 proc.) jaučia nesėkmę ar abejoja savo sprendimu. Tai rodo, kad nesėkminga migracija nebūtinai skatina sugrįžimą į kilmės šalį.

Nostalgija tėvynei taip pat yra reikšmingas grįžimo stimulus. Tyrime daugiau nei pusė respondentų (56,6 proc.) prisipažino besiilgintys Lietuvos, o 9,6 proc. jautėsi svetimšaliai tikslo šalyje nepaisant įdėtų pastangų integruotis. Emocinė diskomforto patirtis, susijusi su nostalgija ar integracijos sunkumais, gali skatinti migrantus svarstyti apie grįžimą, nors tai nėra vienintelis veiksnys.

Svarbus aspektas yra kilmės ir tikslo šalies gyvenimo sąlygų palyginimas. Migrantai, kurie įvertina savo patirtį emigracijoje kaip pranašesnę įvairiose gyvenimo srityse, dažniausiai renkasi pasilikti užsienyje. Tyrimo duomenys atskleidė, kad dauguma respondentų, lygindami gyvenimą Lietuvoje ir emigracijoje, įvertino pagerėjusią gyvenimo patirties įvairovę (92,7 proc.), finansines galimybes (94 proc.), darbo sąlygas (80,4 proc.) ir laisvalaikio galimybes (80,9 proc.). Tuo pat metu santykiškai su Lietuvoje likusiais artimaisiais ir piliečio vaidmuo vertinti mažiau palankiai, tačiau dauguma pasirinko neutralų atsakymo variantą. Viešųjų paslaugų kokybės vertinimas rodo, kad emigrantai dažniausiai pirmenybę teikia tikslo šalies paslaugoms, ypač sveikatos apsaugos (51,9 proc.), švietimo (67,2 proc.) ir socialinės apsaugos srityse (87,9 proc.). Šie rezultatai parodo, kad dauguma migrantų mato gyvenimo emigracijoje sąlygas kaip pranašesnes už Lietuvos kontekstą, todėl natūraliai sumažėja jų grįžimo į tėvynę tikimybė.

Remiantis Cerase'ės grįžtamosios migracijos tipologija⁹¹, galima išskirti keturis migracijos tipus: nesėkmės sugrįžimą, konservatyvų grįžimą, grįžimą siekiant inovacijų ir pensininkų grįžimą. Tyrimo duomenys leidžia identifikuoti tik nesėkmės grįžimo ir inovacijų siekimo tipus. Nesėkmės grįžimas įvyksta tada, kai emigracija nepateisina lūkesčių, o grįžimas siekiant inovacijų – kai migrantai nori pritaikyti užsienyje įgytas žinias ir patirtį tėvynėje. Dauguma respondentų pageidautų pokyčių Lietuvoje, o ne tik išlaikyti esamą *status quo*, todėl grįžimas dažnai susijęs su lūkesčiais dėl reikšmingų socialinių, ekonominių ar kultūrinių pokyčių.

Bendras Strumickienės tyrimo⁹² rezultatas atskleidžia, kad grįžtamoji migracija Lietuvoje yra kompleksiška, priklauso nuo asmeninių, socialinių ir ekonominių veiksnių, o daugumos migrantų gyvenimo sąlygos tikslo šalyje vertinamos palankiau nei Lietuvoje. Todėl galimas grįžimas dažnai derinamas su noru matyti pokyčius tėvynėje bei galimybe pritaikyti užsienyje įgytą patirtį.

Apibendrinant veiksnius, darančius įtaką emigrantų apsisprendimui grįžti, vyrauja socialiniai ir emociniai veiksniai. Tai šeimos ryšiai, nostalgija bei noras gyventi savo kultūrinėje aplinkoje. Ekonominiai motyvai, nors svarbūs, dažniausiai nėra lemiami. Tyrimai rodo, kad dauguma migrantų gyvenimo sąlygas užsienyje vertina palankiau, todėl grįžimą dažnai sieja su siekiu prisidėti prie Lietuvos gerovės ar įgyvendinti asmeninius tikslus. Grįžtamoji migracija yra kompleksiškas reiškinys, priklausantis nuo gyvenimo ciklo, išsilavinimo, migracijos trukmės ir sukauptų išteklių.

⁹⁰ Strumickienė Ilona. Lietuvių grįžtamoji migracija: tarp nesėkmės, nostalgijos ir noro tobulinti Lietuvą. *OIKOS: lietuvių migracijos ir diasporos studijos*, 2019, Nr. 28, p. 7–19: <https://etalpykla.lituanistika.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2019~1580972842252/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>

⁹¹ Cerase, F. P. Expectations and Reality: A Case Study of Return Migration from the United States to Southern Italy. *The International Migration Review*, 1974, Nr. 8, t. 2, p. 245–262: <https://doi.org/10.2307/3002783>

⁹² Strumickienė Ilona. Lietuvių grįžtamoji migracija: tarp nesėkmės, nostalgijos ir noro tobulinti Lietuvą. *OIKOS: lietuvių migracijos ir diasporos studijos*, 2019, Nr. 28, p. 7–19.

Diasporos tyrimų apibendrinimas ir praktinė nauda Lietuvos diasporos politikai

Skirtinga emigrantų iš Lietuvos kultūrinė patirtis įsikuriant skirtingose priimančiose valstybėse keičia vertybines nuostatas. Tai rodo lyginamieji JK, Norvegijos, Airijos, Vokietijos ir JAV lietuvių vertybių tyrimai, kaip ir lietuvių, gyvenančių Lietuvoje, emigracijoje bei grįžusių į Lietuvą su emigracijos patirtimi lyginamieji vertybių tyrimai.

Tai reiškia, kad, viena vertus, emigracijos patirtis keičia vertybines nuostatas (dažniausiai individualistinių vertybių linkme), kita vertus, asmenys su specifinėmis (labiau individualistinėmis) vertybinėmis nuostatomis dažniau renkasi emigracijos patirtį nei sėslų gyvenimą kilmės valstybėje.

2021 m. kolektyvinio tyrimo, publikuoto monografijoje „Migracijos kultūra“ rezultatai nurodo, kad į Lietuvą neketinantys grįžti emigrantai labiau nei ketinantieji vertina galios, taip pat pasiekimų, hedonizmo, stimuliacijos ir savikryptiškumo grupių vertybes. Jie bendrai pasižymi aukštesniu individualistinių vertybių vertinimu nei sėslių gyventojų ar grįžusių emigrantų grupės.

Emigrantų, neturinčių noro grįžti gyventi į Lietuvą, vertybės daugiausia išsiskiria savarankiškumu, geranoriškumu ir universalizmu. Tai reiškia, kad šie emigrantai siekia nepriklausomo mąstymo ir veiksmų, saugo ir gerina tų, su kuriais dažnai bendrauja asmeniškai, gerovę, o labiausiai vertina supratimą, dėkingumą, toleranciją ir visų žmonių bei gamtos gerovės apsaugą. Be to, emigrantai, kurie nebuvo linkę grįžti, nurodė teikiantys mažesnę svarbą dvasiniam gyvenimui ir tradicijoms nei emigrantai, kurie buvo linkę grįžti.

Grįžusieji emigrantai, neturintys ketinimų vėl emigruoti, tokioms vertybių grupėms kaip pasiekimai, universalistinės vertybės ir geranoriškumas suteikė aukštesnius įvertinimus nei grįžusieji, turintys ketinimų vėl emigruoti. Nustatyta, kad pasiekimai buvo svarbesni grįžusiems, kurie neketino vėl emigruoti, nei tiems, kurie ketino vėl emigruoti. Tačiau vertinant bendrai, abi grįžusiųjų iš emigracijos asmenų grupės vertybiškai buvo panašesnės į kitus emigrantus nei į sėsliai gyvenančius vietinius gyventojus.

Nemigruojančių vietinių Lietuvos gyventojų kultūrą galima apibūdinti kaip tokią, kurioje aukščiausią vietą užima saugumo, geranoriškumo ir savarankiškumo vertybės. Manoma, kad šiai gyventojų grupei svarbiausios vertybės yra visuomenės, santykių ir asmeninis saugumas, harmonija bei stabilumas. Visa tai sulauko juos nuo sprendimo išvykti, nes toks veiksmas galėtų pakenkti jų turimam saugumui. Pastebėtina, kad savarankiškumas nemigruojantiems vietiniams gyventojams yra mažiau svarbus nei emigrantams.

2025 m. KTU tyrimas, analizavęs 2200 lietuvių emigrantų iš JK, Norvegijos, Airijos, Vokietijos ir JAV vertybes, parodė, kad visur dominuoja saugumo ir saviraiškos vertybės, o mažiausiai vertinama galia, tačiau skirtumai akivaizdūs: JAV lietuviai ypač pabrėžia saviraišką, universalizmą ir geranoriškumą, atspindėdami individualizmą; Norvegijos – saugumą ir socialinę harmoniją; JK – geranoriškumą bei moralinį pagrindą; Airijos – pasiekimus ir stabilumą; Vokietijos – tolygų socialinės atsakomybės ir saugumo balansą, rodantį vertybių adaptaciją prie priimančios kultūros, išlaikant tautinį pagrindą.

Pagrindiniais emigraciją skatinančiais veiksniais pačių emigrantų laikomi gyvenimo sąlygų ir atlyginimų skirtumai, darbo vietų trūkumas, kainos, švietimo sistema, mokesčių ir socialinės apsaugos sistemos, taip pat šeiminių priežastys, politinė korupcija, politinė situacija ir kiti socialinio bei kultūrinio pobūdžio veiksniai.

Emigrantai, nesiruošiantys grįžti į Lietuvą, šiems veiksniais priskiria didesnę svarbą nei tie, kurie planuoja grįžti. Tarp grįžusiųjų vėl emigruoti linkusiems ypač svarbūs atlyginimai, pajamų nelygė, netolerancija, diskriminacija, aplinkos ir klimato sąlygos bei politinė korupcija. Tuo tarpu tiems, kurie neketina vėl išvykti, didesnę reikšmę turi šeiminių priežastys.

Apibendrinant Lietuvos piliečių emigracijos veiksnius, esami moksliniai tyrimai nurodo, jog pagrindiniai veiksniai yra ekonominiai – žemas darbo užmokestis ir aukštesnės pajamos užsienyje, taip pat darbo vietų pasiūlos trūkumas. Tuo pačiu mokslinių tyrimų analizė atskleidžia, kad emigracijos pasirinkimams svarbūs ir neekonominiai veiksniai – tokie kaip šeimos ryšiai, migracijos

tinklai, savirealizacijos galimybės bei kultūrinės vertybės. Migracijos krypties pasirinkimą taip pat lemia švietimo galimybės ar socialinė aplinka.

Taip pat išryškėja lyčių ir amžiaus skirtumai – vyresniems migrantams aktualesni ekonominiai motyvai, jaunesni migrantai labiau orientuojasi į gyvenimo kokybę, o šeimos motyvai ypač svarbūs moterims. Visa tai leidžia teigti, kad tiek emigracija, tiek grįžtamoji migracija yra kompleksiški, daugialypiai reiškiniai.

Svarbu pastebėti, kad ekonominiai reemigracijos motyvai paprastai vaidina mažiau svarbų vaidmenį sprendimui grįžti gyventi į kilmės šalį iš emigracijos nei dažnai tikimasi, nes ekonominė aplinka paprastai yra geresnė šalyje, į kurią buvo išvykta. Vis dėlto patrauklus darbo pasiūlymas arba bendras ekonominės padėties pagerėjimas kilmės šalyje gali paskatinti grįžimą. Grįžtantieji paprastai atsižvelgia ne tik į darbo pobūdį ir užmokesčio dydį, kuris užtikrintų jų pragyvenimą, bet turi aukštus lūkesčius darbo kultūrai bei aplinkai, darbuotojų ir vadovų santykiams, karjeros galimybėms grįžimo šalyje.

Apibendrinant veiksnius, darančius įtaką emigrantų apsisprendimui sugrįžti gyventi į Lietuvą, dera pasakyti, jog pagrindiniai grįžimo veiksniai yra socialiniai ir emociniai. Tai šeimos ryšiai, nostalgija bei noras gyventi savo kultūrinėje aplinkoje. Ekonominiai motyvai, nors svarbūs, dažniausiai nėra lemiantys. Tyrimai rodo, kad dauguma migrantų gyvenimo sąlygas užsienyje vertina palankiau, todėl grįžimą dažnai sieja su siekiu įgyvendinti asmeninius tikslus. Grįžtamoji migracija yra kompleksiškas reiškinys, priklausantis nuo gyvenimo ciklo, išsilavinimo, migracijos trukmės ir sukauptų išteklių.

Kuo migracijos kultūros bei emigraciją skatinančių veiksnių tyrimų išvados gali būti naudingos praktinei diasporos politikai?

Emigrantus grįžti į savo kilmės šalį skatina didesnis vertybinis konservatyvumas (vyraujančios saugumo, tradicijų vertybės, šeimos santykių svarba). Tuo tarpu vertybinis individualizmas (kai išskiriamos galios, pasiekimų, hedonizmo, stimuliacijos ir savikryptiškumo grupių vertybės) asmenis skatina emigruoti ir apskritai gyventi judresnį gyvenimą: pavyzdžiui, grįžus iš emigracijos, po etapo reemigracijoje, judėti toliau.

Galima kelti tolimesnes hipotezes, kad šie vertybiniai skirtumai gali būti susiję su respondentų amžiumi (jaunesnių asmenų individualizmu, vyresnių – konservatyvumu), taip pat šeiminiėmis aplinkybėmis (asmenų, sukūrusių šeimą konservatyvumu ir jos nesukūrusių – individualizmu). Šią hipotezę paremtų migracijos mokslininkų pastebėti dėsniumai, kad emigrantų polinkis grįžti į kilmės šalį yra tiesiogiai susijęs su jų amžiumi, išsilavinimu ar darbinėmis kompetencijomis bei emigracijos trukme, o kartu – ir su potencialiai konservatyvesnėmis grįžtančiųjų vertybinėmis nuostatomis.

Siekiant pritraukti daugiau reemigrantų, kuriems būdingos individualistinės vertybinės nuostatos, svarbu atsižvelgti į šių asmenų poreikį saviraiškos, asmeninių įsitikinimų skelbimo laisvei, taip pat užtikrinti kultūrinę aplinką, kurioje vyrautų tolerancija kultūrinei bei socialinei įvairovei ir būtų suvaldytos diskriminacijos apraiškos. Svarbu pastebėti, kad vertybinio ir kultūrinio pagrindo svarba reemigracijos procese pranoksta ekonominių motyvų svarbą. Didelė dalis asmenų, apsisprendžiančių iš emigracijos grįžti į Lietuvą, šį sprendimą priima pirmiausia atsižvelgdami į savo socialinius ir kultūrinės aplinkos poreikius, o ekonominiai grįžimo motyvai, net jei ir labai aktualūs, vaidina kiek mažiau svarbų vaidmenį.